

IDEA

İslâm Düşünce Enstitüsü Uluslararası

Düşünce Dünyasına Bir Köprü

Mart | 2024

İSLÂM
DÜŞÜNCE
ENSTITÜSÜ

INSTITUTE OF ISLAMIC THOUGHT
معهد التفكير الإسلامي

İmtihan mı Emanet mi

5. Sayı:

İmtihan mı? Emanet mi?

Sayı Editörü

Hatice Betül Turganali

Düzenleme Ekibi

Sayed Sulaiman Nabil

Grafik Tasarım

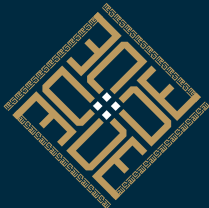
Angam Qasim

Adres

Beştepe Mah. Mucize Cad. No:9
Yenimahalle/ANKARA | TÜRKİYE

info@ide.org.tr

0312 212 70 83
0312 212 70 80/81

İçindekiler

Editörden	3
Taha Abdurrahman'ın Paradigmasında Şehadet Kavramının Farklı Varlık Kategorilerine Göre Semantik Ayırımı Problemi	4
İnsanın Kendini İnşa Etme Çabası Olarak İmtihan	8
Fitrat Emaneti ve Çağdaş İnsan	10
Kur'an'da Emanet Kavramı	12
Din, Emir ve Emanet Arasında	14
Test or Trust	16
الغاية من خلق الإنسان بين الأمانة والامتحان	17
Zamansız Metinlerden Kısa Düşünceler: İnsanın Alamet-i Farikası Olarak "Emanet"	20
Kitap Kritiği : Varoluş Sancısı	22
Aksa Köşesi: أمانة الدهر و امتحان العصر	24
İDE Hasat Mevsimi	26
İDE Haberler	32

Editörden

İnsanın en büyük gayelerinden biri kendini tanımak, anlamlandırmak ve konumlandırmak mıdır? İnsan niçin yaratılmıştır, yaratılışının hikmeti nedir? Bu ve benzeri zihnimizi meşgul eden sorularla yola çıktık. Amacımız bu soruların 'doğru' cevaplarını bulmak değil, düşünce dünyamızı bu cevapları aramaya teşvik etmektir.

Teklife (emanete) muhatap kılınmasıyla insan, varoluşuna anlam ve saygınlık kazandırmış, kendi seçimlerinin doğuracağı sonuçları bilmenin sorumluluğuyla (imtihan) değerli hale gelmiştir. Varoluş gayemiz gereğince kendi yaşamımızda ortaya koyduğumuz eylemler ve seçimler durumumuzu anlamlı kılmaktadır. Zira kendini tanıyan ve anlamlandırabilen insan varoluşunun gereğini yerine getirir. Nitekim var olduğumuz ölçüde, belirli bir yaşam türü tasavvur ediyor, kimliğimize bir değer atfediyor ve kendimizi olduğumuz kişi haline getiriyoruz.

Kendini tanımlayan ve anlamlandıran varlıklar olarak var oluyorsak ve hayatlarımız ilerledikçe yaptığımız seçimler aracılığıyla var olabilme sürecini devam ettiriyorsak o halde varoluş durağan bir şey değil; dinamik bir kendini inşa etme sürecidir. Öyleyse kendini, alemi, kâinatı ve yaratılmış her şeyi emanet olarak görmek ve bu emanetleri doğru tercihlerle taşımak mıdır insanın varlığını anlamlandıran? Yoksa emanet bizzat imtihanın kendisi midir?

Düşünce dünyanızda yer eden bir idea olabilmek dileğiyle...

Sayı Editörü
H. Betül Turganali

Taha Abdurrahman'ın Paradigmasında Şehadet Kavramının Farklı Varlık Kategorilerine Göre Semantik Ayırımı Problemi

Prof. Dr. Soner Gündüzöz, Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi | Öğretim Üyesi

A. Şehadet Kavramının Tanımı ve Farklı Şahitlik Düzeyleri:

Taha Abdurrahman, İslam düşüncesinin Aristo referanslı düşünüş yorumuna bağlı olan logosu praksisi dönüştürerek bir dönüşüm hareketini başlatmıştır. O, ahlâkî geçişin nirengi noktasına İlahî İsim Teorisini, bunun kevnî yansımalarını, nihayet fiziği ve metafiziği kendi semantik sarmalında birleştiren şehadet (metafizik temelli şahitlik) kavramını yerleştirmiştir. (Abdurrahman, 2017, I, 59, 60, 61) Kısaca Taha Abdurrahman'ın metafizik temele dayalı ahlâk öğretisi logostan praksise ve eyleme bir dönüşümü ifade eder. Paradigmanın temeli oluşturan şehadet ya da şahitlik kavramının emanet kavramı ile organik bir bağı vardır. Şehadet, bir şeyi görmek, bir olguyu, bir düşünceyi ya da bir görüşü ortaya koymak, açıklamak ve ikrar etmek demektir. (Ebü'l-Bekâ, ts., 527) Buna yakın bir anlam alanına sahip olan rü'yet ve basar kelimelerinden rü'yet, Cibril Hadisinde olduğu gibi Allah için kullanılabilir olsa da bir tekâmül sürecine işaret eden basar (ibsâr), Allah için kullanılamaz. Çünkü Allah'ın görmesi zaten kâmindir ve O, görmesinin kemal ve yetkinliği açısından bir emeğe ve sürece tâbi değildir. İnsanın Allah'ın varlığı ve birliğine olan şehadeti, onun aklî ve burhânî kavrayışının ve vahyin yönlendirmesinin yanında bizatihi ruhuna ve zihin kodlarına ezelde yerleştirilmiş bir hakikat olarak bulunmaktadır. Söz konusu şehadet kavramı, bir taraftan Allah ile insan arasında a-historik bir iletişim olgusunu gündeme getirmektedir.

Diğer taraftan ise bu kelimedenden türetilmiş işhâd [şahit tutma] kavramı, eyleyen bir insan olarak kulun, Allah'ın varlığına olan şehadetinde gerek Allah'ı gerekse de Elest Bezmi'ndeki tüm diğer ruhları şahit tutmak suretiyle söz konusu tanıklığı hem kolektif bir şahitlik hem de metafizik ve derunî bir iletişim boyutuna taşımaktadır. Nihayetinde beşerin, Hakk'a ve hakikate olan şehadeti, şuhûd âlemindeki metafizik iletişim düzeyinden evirilerek, şehadet âlemi olarak nitelenen bu dünyadaki beşerî alana aktarılmaktadır. Taha Abdurrahman'a göre metafizik alana yaslanan ve bilahare insanın ruhuna kodlanmış bulunan ilk şehadet, insanın doğru düşünmesini sağlamaya yönelik bir matriks özelliği taşımaktadır.

Ayrıca şehadet varlık ya da ontoloji ile de ilişkilidir. Temelde yine görmek anlamında olan Âl-i İmrân suresinin 18. ayetindeki "Allah'ın şehadeti" terkibi, O'nun kullarını ve yapıp ettiklerini görmesine ve şahit olmasına, bunun yanında kendi varlığına ve birliğine tanıklığı ifade etse de bu terkinin, Zât-ı İlâhiye açısından daha çok, O'nun bir şeyi yaratması [halk] olarak değerlendirildiği görülür. (Râzî, 1420, 7/168) Ayette şehadetin Allah ile ilgili bu ontolojik düzeyinin yanında meleklerin ve ilim ehlinin şehadetleri de zikredilmiştir. Bunlar farklı eylem boyutlarını ifade etse de tek bir fiil formu içinde zikredilmişlerdir. Bu üç farklı varlık kategorisinin eylemlerinin, tek bir fiile bağlanarak *şehide* lafzı ile ifade edilmiş olması, her kategoriye yönelik şehadetin aynı cinsten olmasını gerektirmez. Nihayetinde Âl-i İmrân suresinin ilgili ayeti, Allah'ın, meleklerin ve âlimler özelinde insanların şehadetini, -farklılıkları ile birlikte- aynı şehadet kelimesinde ya da ayetteki kullanım kipi bakımından *şehide* fiilinde birleştirmiştir. Son tahlilde bunlar farklı nüanslarla birbirlerinden ayrılır. Burada şehadet kelimesindeki kullanım durumu, Ahzâb suresinin 56. ayetinde

"إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا"

şeklinde farklı düzeylerdeki birer eylem biçimi olarak Allah'a, meleklerle ve insana ait "salât" eyleminin, tek bir salât kelimesinde birleştirilmesine benzer. (Râzî, 1420, 25/181)

Allah'ın salâtı, O'nun "yaratma", "rızk verme" ve "affetme" sıfatlarından başlayarak Esmâ-i Hüsna'sının farklı tecellileri ile O'nun, Allah Resulünü gözetip koruması, yani "rahmet"i ve "hoşnutluğu"dur. Meleklerin salâtı, onların Hz. Peygambere "dua" ve "istiğfar"ı; insanların salâtı ise onların, Hz. Muhammed'e tâbi olarak ona, gerektiği gibi "saygı gösterme"leri ve onu "güzel sözlerle anıp hayır duada bulunma"ları anlamındadır.

Dolayısıyla burada "rahmet", "istiğfar" ve "dua" şeklindeki farklı salât düzeylerinin ortak paydası, Hz. Muhammed'i tazim ve onun büyüklüğünün ortaya konması olunca tek bir kelime ile yetinilmiştir. Âl-i İmran'daki ilgili ayet dikkate alındığında ise "şehadet" kavramında, "halk (olgu)", "emr (değer ve bilgi)" ya da başka bir deyişle Allah'ın, meleklerin ve insanların farklı şahadet düzeylerinin, aynı şahadet (*şehide*) kelimesiyle yetinilerek zikredilmesi söz konusudur. Böylece beşere özgü "nâsût alanı [mülk âlemi/bu dünya]", meleklerle özgü "melekût alanı" ve Allah'a özgü "ulûhiyet alanı", şahadet eyleminde -bunlar şahadetin farklı düzeylerini oluştursalar da-, lafzen tek kelimele birleştirilmiştir. Bu durum Taha Abdurrahman açısından şaşırtıcı değildir. Çünkü şahadet âlemi ile gayb âlemi iç içe bir yapıdadır. İslam, insana özgü "nâsût", meleklerle özgü "melekût" ve Allah'a özgü "ulûhiyet" alanlarına ait şahadete, eylemsel boyut kazandıran sistemin adıdır. İslâmî aslî referansı oluşturan epistemolojik alanın en belirgin özelliği, eyleme dönük olmasıdır. Taha Abdurrahmanın teorisi de bir eylem teorisidir. Buna mukabil İslâm medeniyetini birçok açıdan etkilemiş olan Yunan mantık alanı soyutlama (*tecrîd*) üzerine kurulmuştur. (Abdurrahman, 1994, 318) Taha Abdurrahman, eyleme önem vermeyen bir teorik yaklaşıma karşı olduğu gibi İslâmî paradigmanın epistemolojik bir ayrıştırmaya tâbi tutulmasına da şiddetle karşıdır. Bu durum, modernitenin problemini çözmek yerine, problemin çözümünde en değerli enstrüman olan İslâmî pragmatiks alanının ve genel olarak İslam geleneğinin parçalanması anlamına gelir.

İslam "olgu", "değer" ve "bilgi" şeklindeki üç kategorik alanın kaynağının, beraberce "ulûhiyet alanı olduğu" nüktesini korunmuş, eylemsel olduğu kadar kuşatıcı ve mütekâmil bir perspektif inşa edilmiştir. Çünkü İslam, amel ya da başka bir deyişle eylem boyutu ile öne çıkmanın yanında varlık, bilgi ve değer alanlarının ortak adıdır. Dolayısıyla aksiyom ve aksiyon bütünlüğü içinde İslam kavramı, bu alanlara ait unsurların, eylem alanına dönüşmesine ve insan açısından şahadetin aynı zamanda bir emanet niteliği taşıdığına yönelik bir zemin oluşturmaktadır. Bu durumu İslam medeniyetinde hadis, kıraat ve feraiz sahalarında otorite olan A'meş (ö. 148/765) gibi açıkça ifade eden kişiler olmuştur. (Bk. Kurtubî, 1964, 4/43) Taha Abdurrahman bu köklü gelenekten beslenmektedir.

Her ne kadar Allah'ın şahadeti asıl olsa da melekler ve ilim sahipleri de Allah'ın şahitliğinin yanında şahitlikte bulunabilirler. Bu noktada Elest Bezmi'nde olduğu üzere bazı ayetlerde Allah'ın şahitliğinin sadece ontolojik düzeye münhasır kılınmadığı, epistemolojik ve aksiyolojik yönleri de, yani olgunun yanında bilgi ve değer alanlarını da içeren bir boyut taşıdığı söylenmelidir. (Bk. Nisa 4/166; A'râf 7/172; Ankebût 52/29) Meleklerin ve ilim ehlinin Allah'ın şahadetine ortaklığı, yaratma açısından değil, bunların farklı şahadet düzeyleri açısındandır. Bu itibarla meleklerin şahadeti, Allah'ı tesbihatta bulunmaları yönünden O'nun isimlerini tazim ve bu isimleri referans alan değerlerin hatırlatılmasına matuftur.

İlim sahiplerinin şahadeti ise gerçekte burhan cihetinden doğruluğunda şüphe bulunmayan ve zaruri bilgi içeren delilleri ortaya koymak suretiyledir. Buna göre;

1.Allah'ın Şahadeti: Temelde varlık dünyasının yaratılmasındaki nispette olduğu gibi bilginin de, değer de nispeti Allah'adır. Bu husus, "elâ lehu'l-halku ve'l-emru" (A'râf 7/54) formülasyonu içinde "halk" kavramına atıfla "olgular"ın; "emir" kavramına atıfla ise "bilgi" ve "değer" in, yalnız Allah'a ait olduğu anlaşılır. Böylece, Allah'ın şahadeti; değer, olgu ve bilgi alanlarına delalette, -Zât-ı İlahiye'nin bütün bunların yegâne kaynağı olduğu bilgisini de içerir. Buna mukabil özelde Allah'ın şahadeti, "yaratmanın yalnızca Allah'a ait bir özellik olması" itibarıyla varlık alanına, yani ontolojik boyuta işaret eder. Ayrıca belirtildiği gibi Allah'a nispetle şahadet, ontolojik olarak sadece halk âlemine bir gönderme de değildir, aynı zamanda o, Vucûd-u Zâtî'nin kendi varlığına da bir işaret niteliğindedir. Zira Allah, ezeli ve ebedi olarak var olduğuna; mâsivâ ise ezelde tam bir yokluk [adem-i sırf] ve kesin bir hiçlik [nefy-i mahz] hâlinde bulunduğu göre, mâsivânın, yani Allah dışındaki unsurların varlığı, hem Allah tarafından yaratılmaları itibarıyla hem de Allah'ın bizatihi varlığının -sebebe-sonuç [şart-meşrut] ilişkisi bağlamında -ilahî şahadete bağlıdır. Öyleyse buradaki ilahî şahadet, bir taraftan Allah'ın Vucûd-u Zâtî'si anlamındayken diğer taraftan yaratması manasındadır. Buna göre, ontolojik bakımdan düşünüldüğünde Allah'ın şahadeti asıl, diğer varlıkların şahadeti feridir. Başka bir deyişle Allah'ın varlığı asıl, canlı cansız tüm varlıkların ve topyekûn kâinatın varlığı feridir. Yok [adem] olanın görünmez olana [gâib'e]; var [mevcûd] olanın ise görünür olana [hazır'a] benzediği dikkate alınırsa gerçek anlamda gâib olmanın, yani görünmeme durumunun ve yokluk ve hiçlik sıfatlarının mâsivâyâ ait olduğu, böylece varlıkların, bu şekildeki bir yok[sun]luk durumundan şâhid ya da görünür nesnelere ve fenomenler durumuna evrilmelerinin Allah'ın onlara şahitliği ile mümkün olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. (Râzî, 1420, 7/169) Bu bakımdan varlıklar, ancak Allah'ın şahadeti sayesinde, başta ontolojik açıdan olmak üzere, ama aynı zamanda -gerek epistemolojik gerekse de değerler bakımından (aksiyolojik olarak)- yokluktan varlığa çıkmak suretiyle şâhid durumuna gelmiştir. Hakiki nisbet Allah'adır. Bu düşünüş, İbnü'l-Arabî'de dikotomi ve farklı âlem tasavvurlarını doğurduğu gibi Taha Abdurrahman'ı da benzer şekilde çelişmezlik [adem-i tenâkuz] ilkesini terk etmeye yöneltmiştir. O, Kuantum teorisinin atom altı parçacıklarda tespit ettiği belirsizlikten yararlanarak, İbn Sînâ'daki determinist anlayıştan Gazzâlî'nin nominalist anlayışına ve vesileciliğe yaklaşmıştır. Benzer şekilde termodinamiğin ikinci ilkesi olan antropi bağlamında lineer bir kader ve tarih anlayışı yerine Esmâ-i Hüsnâ'nın tecellileri ile uyuşan bir anlayışı benimsemiştir. Onun çoklu evren anlayışı, tayy-ı zaman ve tayy-ı mekân görüşleri de söz konusu teorik temelle ilgilidir.

Taha Abdurrahman'a göre, nisbet olgusu doğrultusunda insan, eşyayı kendi zatına nisbet eden nefsanî eğilimini vasıta yaparak, metafizik âlemin üst değerlerini fizikî âleme transfer ettiğini düşünmekte ve fiziksel olgulara kutsallık atfedebilmektedir. Taha Abdurrahman bu eğilimi, teşhîd kavramının tam zıddı olarak tagyîb adıyla anmaktadır. (Abdurrahman, 2012a, 45, 46) Fizikî âleme metafizik değer atfı şeklindeki tagyîb olgusu, insanın, kendini, yaratıcısının idare ve müdahalesinden bağımsız görmesi ve Rabbine kul olmak ve dinî ve taabbüdî hayatını buna göre tesis etmek [taabbüd] yerine, kendi benliğine ve varlığına tapınmayı tercih etmesi şeklinde belirginleşmektedir.

2. Meleklerin Şehadeti: Tesbihat ve tenzihat görevi ile bütünleşmiş varlıklar olarak meleklerin şehadetine gelince, değerlerin kaynağı durumunda olan ilahî isimlere odaklanarak ahlâkî erdemlerin ve bütünüyle bunlara ait aksiyolojik alanın ikrarını gerçekleştirmeleri bakımından meleklerle ait şahadet, iki yönlüdür. Bu şahadet, hem mülk âlemi dışında kalan melekût âlemine ait varlık alanını hem de ahlâkî değerler alanını öne çıkartır. Zira tesbihat ve tenzihat kavramları, doğrudan ahlâkî değerlerin de kaynağı olan ilâhî isimlerin ilanından ve yüceltilmesinden ibarettir. Meleklerin şahitliği daha çok, Allah'ı teşbih ve tenzih etmeye yönelik olmak üzere, değerler ve erdemler alanına kuvvetli bir gönderme içerir. Bütün ahlâkî değerler, Esmâ-i Hüsnâ'nın her bir isminin varlık alanına yansımış farklı tezahürlerinden ibarettir. Gerçekte varlık da Allah'ın celal ve cemal sıfatlarının bir tezahürüdür. Nihayetinde meleklerle ilgili alan, daha çok, değerler alanına [aksiyolojik boyuta] yöneliktir. Taha Abdurrahman, gerek Elest Bezmi ile ruhta kodlanmış olduğunu kabul ettiği doğruluk kıstasını, gerekse de bilimsel ve kültürel birikime dayalı pragmatikliği esas almıştır. Elbette Taha Abdurrahman açısından bu pragmatik, İslâm kültür ve medeniyetinin nassa dayalı ilmî ve dilsel birikiminden ibarettir. (Abdurrahman, 1994, 318). Taha Abdurrahman ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik alanların dayanağı olarak Esmâ-i Hüsnâ'yı görmektedir. Özellikle Esmâ-i Hüsnâ olmadan değer olgusu işlevsiz kalır. Değerlerin merkezinde ise hayâ duygusu bulunur.

3. İlim Sahipleri ve İnsanın Şehadeti: İnsanın şehadeti meselesine gelince, gerek teşriî ayetler gerekse de tekvinî ayetler birer bilgi nesnesi olmaları bakımından beşerî epistemolojinin alanına dâhil olup bu suretle ilmin kendisi de, -varlıkların zâtî özelliğinde olduğu gibi- Allah'ın varlığının ve birliğinin delilleridir. Dolayısıyla insanın şehadeti, bu bilgiye dayalı olarak Allah'ın vahdaniyetini kabul cihetinden olup bu ise epistemolojik bir mahiyet arz eder. Elbette insanın varlık bakımından kendisi de tekvinî bir ayet olması hasebiyle aynı zamanda Allah'ın varlığına ontolojik bir delil niteliğindedir.

Bu, hem insanın biyolojik varlığı [teşekkülât-ı halkiyye] hem de -her insanın fıtratında bulunan ahlâkî değerler dikkate alındığında- varlığı ile gerçekte biyolojik oluşumu aşan bir değer ifadesi olması [teheyüât-ı hulukiyye] bakımındandır. Taha Abdurrahman, metalaştırmanın yaygınlık kazanması ölçüsünde insanın bir o kadar saygınlığının azalacağını ifade eder. O, metalaştırma [teslî] ve insan onurunu [tekrîm], karşıt iki kavram olarak konumlandırır. (Abdurrahman, 2012b, 214, 216)

B. Allah'ın Varlığına Şehadette Bilginin Üç Türü ve Bilgi İle Konumlanma Biçimimiz:

Allah'ın, melekleri ile vahyi iletme suretiyle peygamberlerine gönderdiği bilgiye "vahiy bilgisi" ya da "teşriî ve teklifî ayetler" denilmektedir. Bir haber konusu olarak ya da başka bir deyişle sem'î açıdan Allah'ın varlığına ve vahdaniyetine ilişkin bilginin [marifetullahın], insanlara intikal süreci, melekler, peygamberler, âlimler ve sıradan insanlar şeklinde bir hiyerarşiyi takip eder. Bunun yanında marifetullahı ilişkin ikinci bir kanıtlar manzumesi vardır ki bu, kâinatın düzeni, söz konusu düzen içinde yer alan varlıklara ait kozmik özellikler ve yaratılmış olan her şeyin var oluş hakikatinden ibarettir. Cismanî boyutta var olan ve uzayda hacim kaplayan [mütehayyiz] her şey, Allah'ın varlığının ve birliğinin kanıtıdır. Bu afâkî ve feomenolojik varlık alanının dışında, enfüsî boyuttaki varlıklar da birer kanıt ve ayet niteliğindedir. Söz konusu türden kanıtlar tekvinî ayetler olarak anılmaktadır. (Râzî, 1420, 7/169) Bu şekilde tüm kâinat, tabiat, uzay, canlı ve cansız bütün varlıklar ve insanın biyolojik yapısından başlayarak enfüsî özelliklerine varıncaya kadar her şey birer tekvinî ayettir. Buna bağlı olarak epistemolojik düzeyde, yani bilgi ile aramızda üç konumlanma biçimimiz vardır. Bu bilgi, ister teşriî-teklifî ayetler [vahiy] bakımından olsun, isterse de tekvinî ayetler bakımından olsun bu böyledir. Kişinin bir ideal olarak mücerred akıl ve müsedded akıl mertebelerini aşarak müeyyed akıl mertebesine ulaşması beklenir. Müeyyed akıl, fiilleri sadece yaratıcı ve rızık veren Hakk'a nisbet eder (Abdurrahman, 2012a, 270, 396; Abdurrahman, 2012b, 94). Bu seviyede insan teklifî ayetleri de, tekvinî ayetleri de daha iyi kavrama imkânı bulur. Siyasal İslâm'ı benimsemiş pek çok dindar, müeyyed akıl seviyesine çıkamadığı için müsedded akıl düzeyinde nassa istinat etmekte, en azından böyle görünmektedir. Gerçekte ise onlar, aklî nazar ve ahlâkî maslahat kavramlarının arakesitinde araçsal aklın tutsağı olmaktadır. Oysaki Taha Abdurrahman'ın ahlâkî bir model olarak önerdiği ilâhî sözleşme ve emanet paradigması, temellük ve tahakkukun gerçek sahibinin Allah olduğunu düşünmek suretiyle vasıtayı devre dışında bırakarak gayeye ulaşmaktadır.

1. Bilgi ile aramızdaki ilk konumlanma biçimi: "İspatı, sem'iyat yani haber ile mümkün olmayan bilgi" türü ile ilgilidir. Bununla kast edilen, "doğrulanması kendi dışında ikinci bir habere bağlı olan bilgi içeren haberler"dir. Bu durum, bir zincir oluşturarak kısır döngüye yol açar. (Râzî, 1420, 7/168) Dolayısıyla kendisi doğrulanmaya muhtaç olan bir bilgi ile başka bir haber ya da bilgi doğrulanamaz. Fakat Allah'ın vahyi bu türden bir bilgi değildir. Vahyin doğru ve tutarlı olan bilgisini içeren sözleri üzerinde, daha doğru olan bir sözün varlığından söz edilemez. Buna mukabil bir teşriî ayet olarak vahiy, kendi cinsinden olmayan tekvinî ayetle desteklenebilir. Bu durum kısır döngüye de yol açmaz. Kur'an'ın kendisi, zaten pek çok ayette kâinattaki varlıklar üzerinde düşünülmesini isteyerek teşriî ayetlerle tekvinî ayetleri birleştirir ve tekvinî ayetleri teşriî ayetlere delil getirir. Dinî bakımdan bir entelektüelleşme süreci olan fikhîleşme süreci ya da tafakkuh, (entelijansiyanın genişleyerek) dinî ve taabbüdî bilginin, toplumun bütün grup ve katmanlarına yayılmasını temin eder. Müslüman topluma (ümmete), mensubiyet şuurunu veren bu epistemolojiden kantitatif ve ortak bir yapı (kadr-i müşterek) doğar. Böylece sadece dinî bilgi bağlamında değil, genel manada bilgi üretme ya da fikhîleşme sürecine tâbi olmuş, ahlâkî erdemlerle donanmış ve dinî ve taabbüdî entelektüelliğe ulaşmış (Müctema'u'l-Mütefakkih) bir toplum yapısı inşa edilmiş olur (Abdurrahman, 2012a, 435). Ayrıca epistemolojik alanın üçüncü kuralı olan ittibâ, insanın, vazî (pozitif) akıl vasıtasıyla kâinatın bilinmeyenlerinin bilgisinin peşine düşmesinin yanında, şer'î aklın işaretlerine tâbi olmasını da gerektirir (Abdurrahman, 1994, 256). Bu epistemolojik kural, gerçekte fizik ve metafizik alandaki bilgiyi birleştirir.

2. Bilgi ile aramızdaki ikinci konumlanma biçimi: Varlığı ve yokluğu konusunda aklî olarak hüküm veremeyeceğimiz, ancak iki olasılıktan birini sem'î delillerle ispat edebileceğimiz hususlardır.

3. Bilgi ile aramızdaki üçüncü konumlanma biçimi: Hem akıl hem sem (haber) bakımından ispat edilebilir şeylerdir. Allah'ın varlığı ve birliği bu özelliktedir. Dolayısıyla ilahî şahidiyet hem aklî hem de sem'î olanı, başka bir deyişle hem "varlık" hem "bilgi" unsurunu referans alarak tam bir bütünlük içinde bir ispat yolunun kapısını aralamaktadır.

Sonuç Yerine:

Sonuç olarak Taha Abdurrahman, hem dünyevî plandaki kelime-i şahadet açısından ruhsal ve zihnî bir hafıza olarak hem de insan fiillerinin özgür irade ile olan ilişkisini açıklamak üzere Elest Bezmi'ni bir mihver yapmış görünmektedir. Aynı zamanda o, inanan bir insan için nassın zahirî bilgisi ile kayıtlı müsedded akıl kategorisinin, ruhî ve bâtinî bir derinlik ve tasavvur ile müeyyed akla evrilmesi açısından da şahadete dayalı Elest Bezmi olgusunu önemsemektedir. Dolayısıyla onun Elest Bezmi, soyut ve a-historik bir olgu olmaktan çok, insan eylemi açısından dinamik bir olgudur. Ne var ki ilk şahadette insanın tanıklığının yanı sıra Tanrının tanıklığının bulunması ve insanın tanıklığına Tanrının şahit kılınması (işhâd), beşerî eylemi seküler araçsal akıl düzeyinden ilâhî boyutla ilişkili bir mertebeye taşımaktadır. Bu yapı, insanı, suretten kelimeye, mitostan logosa sevk eden ve bununla da kalmayarak praksi gerektiren bir modeldir. Bu itibarla İslam düşüncesi, nassî referanslara derin atıflar içinde, senkretik bir yapı hâlinde logostan praksise yönelmiştir. Bu sistematik yapı, aynı zamanda sözün eylemleşme sürecine aksiyolojik hedefler yerleştirmiştir. Bu hedeflerin özünde ise Esmâ-i Hüsnâ bulunmaktadır.

KAYNAKÇA:

- Kefevî, Ebü'l-Bekâ. *el-Külliyât*. thk. Adnan Derviş. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'an*. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964.
- Râzî, Fahrüddîn. *Mefâtihu'l-gayb*. Dâru't-Turâsî'l-Arabî, 1420.
- Taha Abdurrahman. *Dînü'l-hayâ: mine'l-fıkhi'l-îtimârî ile'l-fıkhi'l-îtimânî*. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye, 2017.
- Taha Abdurrahman. *Rûhu'd-dîn min dayki'l-almâniyye ilâ se'atî'l-îtimâniyye*. Dârülbeyzâ: Merkezû's-Sekâfî el-Arabî, 2012a.
- Taha Abdurrahman. *Suâlü'l-amel: bahsun ani'l-usûli'l-ameliyye fî'l-Fikri ve'l-ilm*. Dârülbeyzâ-Kazablanka: el-Merkezü s-sekâfî el-Arabî, 2012b.
- Taha Abdurrahman. *Tecdü'l-menhec fî takvîmi't-turâs*. Beyrut: Merkezû's-Sekâfî el-Arabî, 1994.

İnsanın Kendini İnşa Etme Çabası Olarak İmtihan

Doç. Dr. Rabiye Çetin, Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi | Öğretim Üyesi

İnsan nedir sorusu felsefeden edebiyata, psikolojiden nörobilime kadar birçok disiplinin temel araştırma sorularının başında gelir. İnsanı araştırma konusu yapan tüm alanlar, kendi sınırları içinde insana dair bir tanım yapmakta ve bir anlam yüklemektedirler. Asıl mesele insanın kendisini araştırma, anlama konusu yapma süreci ve bu süreçte merkeze aldığı sorulardır. Soru sormak, soru ile eşzamanlı kesin cevaplara ulaşmayı gerektirmez. Ancak sorularımız, bizi bir düşünme, anlamlandırma faaliyeti içerisinde olmaya zorlar.

İnsanın anlamlandırma faaliyetinin belirleyici unsuru, varlık hiyerarşisi içinde insanın ayrıcalıklı bir yere konumlandırılmasını sağlayan yetileridir. Bu yetilerin başında akıllı, iradeli, özgür, sorumlu, bilgi ve değer üreten bir varlık olması gelmektedir. Söz konusu yetileriyle insan hem kendisi hem de başkaları için var olan ve eylemde bulunan bir varlıktır. Var olan, var kılan, varlığa sebep olan, varlığa zarar veren, varlığı yok eden ve en nihayetinde tüm yapıp ettikleriyle varlık sahnesinden ayrılan ve yapıp ettiklerinin hesabını verecek bir varlıktır insan. Bu yönüyle insan kendinde bir anlama sahip olduğu gibi tutum ve eylemleri ile kendi dışındaki varlık alanında da bir anlama sahiptir. Bu iradî süreç insanın, yetileri, varlık alanı, benliğini üzerine inşa ettiği anlam evrenini belirlemektedir. İlişkili olduğu varlık alanına dair iradî tüm tutum ve davranışları ile insan, bir ahlak varlığıdır.

Ahlak varlığı olmanın gereği olarak insan, sahip olduğu yetileri nasıl kullanması gerektiğini öğrenmek zorundadır. İnsanın akıllı bir varlık olması aklına ilk gelen şeyi yapmasını gerektirmediği gibi konuşabilmesi de bazı şeyleri konuşup diğerlerini konuşmamasını gerektirir.

İnsanın sahip olduğu tüm yetiler için geçerli olan bu durum kişinin aklı, ahlakî ilkeler çerçevesinde kendini denetlemesini zorunlu kılar. Bu açıdan insan yaşamı, nasıl bir "ben" inşa etme sürecidir. İnsanın benlik inşasında, varlığını borçlu olduğu mutlak varlığa dair tasavvuru başat unsuru oluşturmaktadır. İlahî ya da beşerî tüm dinler, insan yaşamına anlam katmayı, bir yaşam felsefesi sunmayı hedeflemektedirler. Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar süren vahiy sürecini ifade eden İslam, insanın kendine, yaratıcısına ve diğer varlık alanları ile olan ilişkisine dair bir anlam dünyası sunmaktadır. Kur'an'da, varlıksal yetileri özelinde insanın kendine ve varlığa dair anlamlandırma, eylem ve değer üretme süreci imtihan kavramı ile ifade edilmektedir. Mülk sûresinin ikinci ayeti "O, hanginizin daha güzel davranışlarda bulunacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır." insanın yaratılış sebebini açıklamaktadır. Ayette insanın, kendisi, yaratıcısı, hem cinsleri ve doğa ile kuracağı ilişkinin merkezine koyacağı ilkelerin ve bu ilkeler çerçevesinde gerçekleştirdiği davranışlarının, kendi yaşam sürecinin belirleyicisi olduğuna dair bir öz bilinç oluşturulmasının hedeflendiği söylenebilir.

İnsan yaşamına, tecrübesine konu olan, insanın kendisinin veya başkalarının eylemlerinin sonucu olarak karşılaştığı iyi-kötü, güzel-çirkin, hayır-şer, hasenât-seyyiât şeklinde ifade edilen, sahip olmak ve kaçınmak istediği tüm alanları ve imkanları içeren varlık ve olaylar, Kur'an'da *imtihan*, *belâ*, *fitne* ve *musibet* gibi farklı kelimelerle ifade edilmektedir. Bu bağlamda dikkatten kaçırılmaması gereken noktalardan biri de insanın etkin bir varlık olmasının yanı sıra başka varlıkların etkisine açık edilgen bir varlık olduğu gerçeğidir.

İnsan hayatı boyunca; sosyal yaşamın yüklediği roller çerçevesinde özne, etkin ve etken veya nesne, etkilenen ve mağdur olabilir.

İnsanın benliğini inşa etme çabası ve süreci olarak tanımlayabileceğimiz imtihanın, Kur'an'da Allah tarafından, yetileri temelinde insana yüklenen "halifelik" (el-Bakara 2/30; el-A'raf 7/129); "emanet" (el-Ahzâb 33/72); "kulluk" (ez-Zâriyât 51/56); ve "tövbe" (Tâhâ 20/82; el-Furkân 25/68-71) kavramları ile, temel çerçevesinin belirlendiği ve kişinin bu bağlamda kendine dair bir anlam dünyası var etmesinin önerildiği söylenebilir. İnsanın yaşadığı evrene egemen olabilecek yapısını ifade eden halifelik ile egemenlikten doğan sorumluluğu ifade eden emanet kavramları, insanın Allah, kendisi, hem cinsleri ve diğer varlıklarla ilişkisinde halifeliğinin gereklerini hak ve adalet zemininde yerine getirip getirmediğinden sorumlu oluşunu ifade etmektedir. İnsanın yetilerini sorumluluğu çerçevesinde etkin kullanamaması, hata ve yanlış yapması ile sonuçlanabilir. Hata ve yanlışlar insana özgü doğal bir durumdur. Önemli olan fark ettikten sonra kişinin tövbe ederek hatasından dönmesi ve yeni öğrenmelerle sürecin devamının sağlanmasıdır. Doğru-yanlış, iyi-kötü, hayır-şer olarak nitelediğimiz olaylarla devam eden hayatımızın imtihan kavramı ile nitelenme sebebi, insana tövbe/etkin farkındalıkla doğruların, iyiliklerin, hayrın çoğaldığı bir sürecin öznesi olmasının öneminin fark ettirilmesi olsa gerekir. Başka bir ifade ile imtihan, yaşam boyu öğrenme becerisini ne kadar edinebildiğimiz ile ilgilidir. Kur'an'da, kendi olma sürecinde ve mücadelesinde yaşayacağı muhtemel sorunlar, ikilemler ile ilgili ahlakî ilkeler ve örnek olaylar üzerinden hedef belirlenmekte ve bu hedefe ulaşmanın yolları gösterilmektedir. İmtihan, insan yaşamının tümünü içermesi bakımından uzun soluklu bir süreçtir. Bu sürecin başarıyla sürdürülebilmesi için kişinin bu zaman dilimini kendisi için bir eğitim süreci olarak algılaması zorunludur. İmtihan verili doğamızı geliştirme gayretine bağlı olarak ben kimim, nasıl yaşamalıyım sorularına verdiğimiz ilkesel cevap ile eylemlerimizle var ettiğimiz olgusal benimiz arasındaki uyumdan ibarettir.

İmtihanın sabiteleri herkes için aynı olsa da olgusal değişiklikler herkesin imtihanının kendine özel olmasını gerektirmektedir. Aslında yaşam boyu öğrenme olarak ifade edebileceğimiz bu süreç, bir insanın kendi gelişim tarihini iradî filleri ile yazmasından ibarettir. Bu yönüyle kişiye özel ve biriciktir. Güzel ve iyi olana verilen tepki kadar kötü ve istenmeyene verilen tepki de bir o kadar bu sürecin parçasıdır. İnsan, geleceği için geçmişinden, yapacakları için yaptıklarından, söyleyecekleri için söylediklerinden, üretecekleri için ürettiklerinden öğrenen ve gelişen bir varlıktır. Bu yönüyle geçmiş-gelecek, yapılan-yapılmayan, düşünülen-düşünülmeyen ve hayata dair olan her şey bizi geliştiren, dönüştüren ve eğiten varlık alanımızdan ibarettir. Yaşarken öğrenen, öğreten, şekillenen insan, iyilikle şekillenen ve şekillendiren bir varlık olma konusundaki düşünsel ve eylemsel iç tutarlılığa sahip olma çabası içinde ve bu yolda olmalıdır.

Yaptıklarımız kadar yapmadıklarımız, konuştuklarımız kadar sustuklarımız, gördüklerimiz kadar görmezden geldiklerimiz, duyduklarımız kadar duymazdan geldiklerimiz de kendimizi inşa ettiğimiz ve dolayısıyla başka yaşamlara dokunarak dokuduğumuz benlik inşamızı ifade eden sorumluluğumuzun bir parçasıdır. İyi, güzel, doğru ve faydalı olanı gerçekleştirmeye dair tutumumuz ve davranışlarımız gibi yapmadıklarımız, yapmaya değer bulmadıklarımız da imtihanımızın bir parçasıdır. İmtihan nasıl bir insan olmak istediğimize bağlı olarak hangi yetimizi nasıl, ne kadar, ne zaman ve hangi durumda ne için kullanacağımıza karar verme sürecimiz ve bu karara uygun olarak gerçekleştirdiğimiz eylemler ve bu eylemlerin sonuçlarına dair memnuniyet veya memnuniyetsizliğimizden ibarettir. İmtihan, bir Müslüman olarak hepimizin tek tek Allah'ın mesajına dair söylem ve eylem tutarlılığımızı gerçekleştirme çabamızı ifade eden kulluğumuzu içermektedir.

"...doğrusu iyilikler kötülükleri giderir..." Hûd 11/114

ayetini ilke edinerek yaşanan, iyiliklerle kötülükleri giderme çabamızın daim olduğu bir yaşam süreci kendimiz kadar başkaları için de yaşamı değerli kılacaktır.

Fıtrat Emaneti ve Çağdaş İnsan

Sayed Sulaiman Nabil, İDE | Araştırmacı

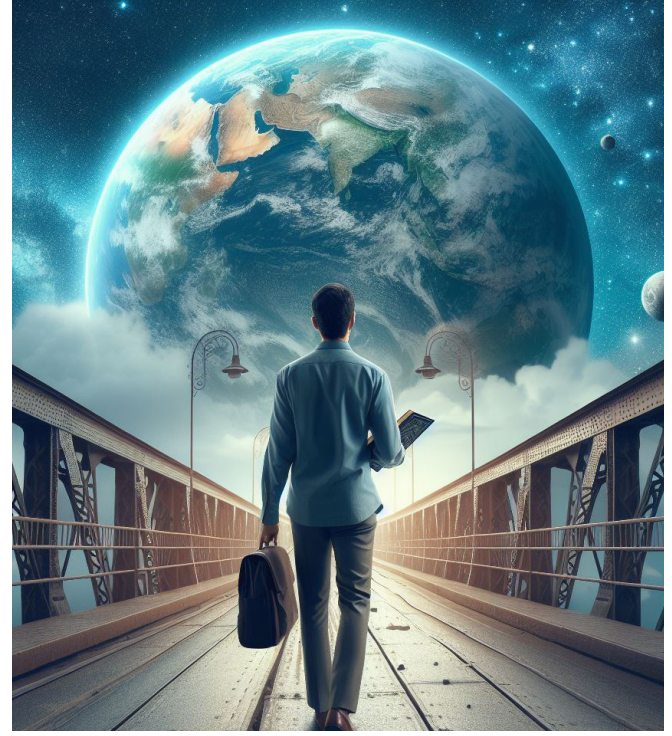
Çağdaş İnsanın Kurtuluş Yolu: En Büyük Emaneti Fıtratına Dönüş

Büyüklerimiz Kur'an-ı Kerim ayetlerinden yola çıkarak tüm dünya ve kâinatın insana -yani bizlere- emanet olarak verildiğini ve bu emaneti kendi hür irademizle üstlendiğimizi ve muhafaza üzere Allah ile misakta bulunduğumuzu sıklıkla dile getirmişlerdir. Ancak bununla birlikte insan, kendisine verilen bu emanetin ne olduğu konusunda, dolayısıyla neyi muhafaza edeceği hususunda zaman zaman büyük tereddütler yaşamıştır.

İnsanlığa bu dünya hayatında korumak üzere verilen en büyük emanet, aslında insanı insan kılan değerler hafızası olarak kendisine bir yazılım niteliğinde yerleştirilen *fitrattır*. İnsanın kâinat ve tabiatı emanet olarak görme bilinci, kendisine yüklenen bu büyük emaneti muhafaza etmesine bağlıdır. Ancak ne yazık ki insanın ilk olarak uzaklaştığı ve nisyan ettiği en büyük emanet de yine bu fıtrat emanetidir. Zira nisyanı alamet-i fârikası olan insan, ahireti ve mana boyutunu gözardı etmeye yani tabiatı/beşeriyeti gereği bu dünya hayatına meyillidir. Büyüklerimizin kelim-i kibarıyla, insan nisyan ile maluldür.

Tarih boyunca insan, nisyanı arttıkça fıtratından uzaklaşmaya ve tabiatına yönelmeye devam etmiştir. Bu uzaklaşma/yüz çevirme durumu, insanlık tarihi boyunca vahyin inzalını, peygamberlerin risaletini zorunlu kılmıştır. Bu açıdan bakıldığında din, en büyük emanet olan *fitratı* insana hatırlatmak için bir çağrı, peygamberler de fıtrat üzere bir yaşamın kılavuzlarıdır. Başka bir ifadeyle peygamberlerin risaleti ve ilahi dinlerin temel gayesi insanlığın fıtratına dönmesini sağlamak ve fıtrat üzere bir ömür geçirmesini sağlamaktır.

Paygamber efendimizle insanlığa sunulan son ilahi din, din-i mübin-i İslam da Halidiyet-Hatemiyet-Âlemiyet'i gereği kıyamet sabahına kadar insanlığın fıtrat üzere olması ve ona göre ömür sürmesi için son çağrı ve örnek bir kılavuz ortaya koymuştur.

Paygamber efendimizle insanlığa sunulan son ilahi din, din-i mübin-i İslam da *Halidiyet-Hatemiyet-Âlemiyet'i* gereği kıyamet sabahına kadar insanlığın fıtrat üzere olması ve ona göre ömür sürmesi için son çağrı ve örnek bir kılavuz ortaya koymuştur.

Özetle ifade edecek olursak insana dünya hayatında verilen en büyük emanet *fitrattır*. Fıtrat ilahi değerlerin hafızası; din bu değerleri hatırlatan bir çağrı, peygamberler ise onun dünya hayatında nasıl yaşanacağını pratik olarak bize gösteren kılavuzlardır. İnsan, bu çağrı ve kılavuza itikaden, ilmen ve amelen sadakatle fıtrat üzere oldukça *insaniyet* vasfını kazanır. Tasavvuf erbabının tabiriyle *melekûti* yönünü izhar ederek meleklerin de üstüne, Kur'an'ın ifadesiyle *âlâ-yı illiyine* yükselir. Fıtrat üzere yaşayamasa bile tabiatına teslim olmayarak fıtrat üzere olma yönünde bir çaba gösterdiğinde bulunduğu derece *âdemiyettir*. Sadece tabiatına uyduğunda ise beşeriyet vasfından öteye geçemeyecektir. Bu durumda insan, behimi yönüne teslim olacak ve Kur'an'ın dikkat çektiği *esfel-i safillin* derecesine düşecektir.

Çağdaş Dünyanın Yol Ayırımı: Önce Dünyanın Islahı mı Yoksa İnsaniyetinin İhyası mı?

Bu noktada gelelim asıl sorumuza: Çağdaş dönemde en büyük emanet olan fıtratımızı ya da başka bir ifadeyle insaniyetimizi hıfz edebilmiş miyiz? Yoksa salt maddi yönümüzün girdaplarına mı haps olmuşuz?

Aslında biz Müslümanlar dâhil tüm insanlığı kuşatan mevcut kapitalist düzenin kendisi, bu sorunun tartışmasız en açık cevabıdır. Zira bu düzen, insanın sadece beşerî yönünü doyurmaya yöneliktir. Ve insanı insan kılan değerlerden, fıtratından uzaklaştıran behimi yanılığın üzerine kurulmuştur.

Müslüman coğrafyalarda “yeni dünya düzeni kurma” fikri üzerinden bir nevi insandan önce dünyanın (siyaseten) ıslahını önceleyen pek çok söylem geliştirilse ve birçok tecdit hareketi ortaya çıksa da insanın fikri boyuttaki sorunlarını çözmede yeterli olmamıştır. Kanaatimizce “yeni bir dünya düzeni” kurulsa bile insanlığın girdiği bu beşeriyet girdabından çıkmasına istenen katkıyı yapamayacaktır.

Zira yeni bir insani düzenin kurulması, memba-ı fitrat olan insaniyet tohumlarının insanlığın vicdanında yeniden yeşer(til)mesi ile ancak mümkündür. Başka bir ifadeyle dünyanın ıslahından önce insanın ıslahı öncelenmelidir. Aksi halde “insani bir düzen” kurulsa dahi beşeriyet zincirlerinde takılı kalan insanlık, içten içe bu düzeni değerlerden arındıracaktır. Dolayısıyla eğer doğruya, iyiye, güzele yani fitrata topyekûn bir dönüşüm isteniyorsa öncelikle insanlığın insaniyete dönüşü için adım atılmalıdır. Zira insaniyet değerlerini yeniden kazanan insanlık lâmehal daha insani bir düzeni inşa edecektir.

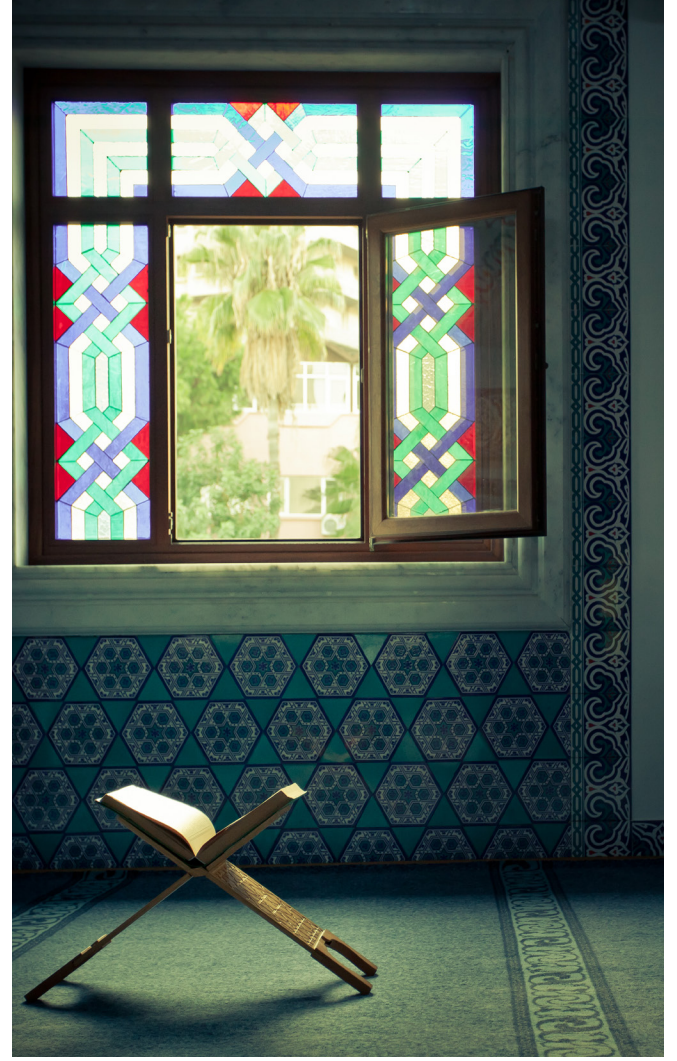
Bu amacı gerçekleştirmek için İslam tarihi boyunca insanın ıslahını önceleyen nice şahsiyetler ve akımlar ortaya çıkmıştır. Ancak bu yönde atılan adımların da günümüzde istenen, sürdürülebilir bir etki yaratmadığı açıktır.

Kanaatimizce bu durum, salt *heyevi-akli* değerlere takılı kalıp *ruhi* boyutu göz ardı ederek görünen pratiklere takılmaktan kaynaklanmaktadır. Tarih boyunca, insanın kalbi ve ruhi terakkisinde inkâr edilemeyecek derecede büyük hizmetleri/katkıları bulunan bu tür hareketlerin kahir ekseriyeti *fitri-dini* bilinci yeşertmeden, yani çağrı ve kılavuz (dîn-risalet) ile kaynağı (fitrat) ihya etmeden bu bilinçten tabii olarak doğan eylem ve pratikleri uygulama yoluna gitmişlerdir. Başka bir ifade ile *tezkiyetü'n-nefs, amel-i sâlih, marifetullah* eksenli zahirden bâtına bir çizgide ısrarcı olmuşlardır. Bu durum da şeklen insan ancak manen beşer olmaktan öteye geçemeyen bir insanlık/dindarlık doğurmuştur. Oysa aslolan şekli ihmal etmeyen, ancak manayı önceleyen bir yol benimsemekir. Başka bir ifadeyle insanda önce ruhi değerlerin yeşertilmesi ve ardından bu ruhi değerlerin uygulama alanı olan *akli* ve *heyevi* değerler ve uygulamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu durumda genel geçer kabule göre benimsenen sıralamanın yanında tam tersi bir sıralamayı da yani *marifetullah, amel-i sâlih, tezkiyetü'n-nefs* eksenli kalbi, ruhi bir terakkinin imkânı üzerine de düşünmek gerekmektedir. Bu durumda temel referans noktasının *fitrat'a* dönüş olacağı muhakkaktır.

Kur'an'da Emanet Kavramı

Emina Kiremitçi, İDE | Araştırmacı

Elif-Mîm-Nûn Köklerin Anlamsal Ağı

“Mu’cemu el-Fâzi’l-Kur’âni’l-Kerîm”, Mushaf’ın hemen her sayfasında geçen elif-mîm-nûn kökünden türemiş yüze yakın kelimedenden bahseder. Bunlar, tehlikeden emin olma halini (Kur’an, bir gece uykusu sırasında başlarına gelebilecek azaptan kendilerini güvende/emînde hisseden kâfirlere hayret eder); emniyet için emanet etme eylemini (Yûsuf, babası tarafından ağabeylerine emanet edilmiştir); Kur’an Mekke’yi emîn şehir (el-beledü’l-emîn) ve Cibril’i vahyin güvenilir meleği (rûhu’l-emîn) olarak adlandırır. Kur’an’ın kavramlar ağının merkezi terimi olan îmân bile bu kökten türemiştir: îmân, kendinden emin olan ve şüpheye yer bırakmayan inançtır. İsfahânî tüm bu anlamları şu sonuçla özetler: elif-mîm-nûn kökünün anlam tabanında kesinlik ve belirsizliğin yokluğu vardır.

Dolayısıyla emanet kelimesini türettiğimiz elif-mîm-nûn kökünün anlam ağı, bu türevin düşünce dünyasını ortaya koymaktadır: emanet, kendisine bakması, her türlü tehlikeden koruması ve yararına her şeyi yapması beklenen kişi tarafından muhafaza edilmek üzere verilen bir değer anlamına gelmektedir. Ancak emanet edilen değer, kendisine emanet edilen kişinin mülkü değildir. O sadece, sahibi onu istediğinde güvenle geri dönen geçici bir koruyucudur.

Klasik müfessirler uzun zaman önce Kur’an’daki pek çok ifadenin ilk insan Âdem’in durumuna ilişkin ilksel ilahi referansların çeşitli gelişimleri olarak okunabileceğini ileri sürmüşlerdir. Allah’ın ilk yaratılan insan üzerindeki bu yansımaları, “Adem’in kaderi” diyebileceğimiz olgunun içeriğidir. Sanki insanlık Adem’in attığı adımlardan esas olan şeylerde sapmamaktadır.

Onunla ilgili Kur’an’daki ilk ipucunu, Allah’ın “yeryüzünde bir halife” yaratma niyetini ortaya koyan ayetlerde okuyoruz. Müfessir el-Kuşeyri “Bu, Allah’ın Âdem ve onun soyu hakkındaki sırrını ifşa etmesinin başlangıcıdır.” diyerek aslında bu duruma açıklık getirmektedir. Bununla birlikte, Adem’in yeni yaratılmış bir varlık olarak yeryüzündeki rolünden ilk bahsedenlerden bir diğeri, teklif edilen emanete ilişkin anlatımdır: Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. İbn Abbas söz konusu insanı peygamber Âdem olarak tanımlamaktadır. Bu esnada, Yüce Allah ve Âdem arasındaki etkileşimde ortaya çıkan insan faktörü ilginçtir:

- Rabbim, bir emaneti devralmak ne demektir?
- Bu, onu sürdürürsen ödüllendirileceğin, başarısız olursan cezalandırılacağın anlamına gelir.
- Peki, onu kabul ediyorum.

Müfessirler ayrıca bu konuşmanın üzerinden henüz ikinci ile akşam arasındaki zaman kadar geçmediğini, Adem’in yasak ağaç yüzünden başının belaya girdiğini belirtirler.

İnsanın Kabul Ettiği Emanet Nedir?

Ahzâb Suresi'nin yukarıda alıntılanan ayeti, atamız Âdem tarafından kabul edilen ve böylece tüm soyuna miras kalan emanetten bahsetmektedir. Zira Hz. Âdem hakkında söylenenler yeryüzünde hiç yer almayı bitmedi. Klasik tefsirler bu emanetin neyi temsil ettiğine dair rivayetlerle doludur; dini görevler, itaatkarlık, irade özgürlüğü, akıl, iman... Ahzâb Suresi'nin 72. ayetinin bağlamı bunun gibi yorumlara izin verir çünkü emanet terimi genel bir anlamda kullanılmıştır. Ancak, Kur'an'da emanet kavramının belirli bir anlamda geçtiği ayetleri de analiz edersek, farklı bir sonuca varırız:

1. Eğer yolculukta olur da bir yazıcı bulamazsanız, o zaman alınmış rehinler yeterlidir. Eğer birbirinize güvenerseniz kendisine güvenilen kimse emanetini ödesin ve Rabbi Allah'tan sakınsın. (2:283)

2. Kitap ehlinde öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet etsen, onu sana iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet etsen, tepesine dikilip durmadıkça onu sana iade etmez. Bu da onların, "Ümmîlere karşı (yaptıklarımızdan) bize vebal yoktur" demelerinden dolayıdır. (3:75)

3. Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. (4:58)

4. Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber'e hainlik etmeyin. Bile bile kendi emanetlerinize de hainlik etmeyin. Bilin ki mallarınız ve çoluk çocuğunuz birer deneme aracıdır. (8:27-28)

Bu ayetlerin bağlamı incelendiğinde, Kur'an'daki emanet kavramı mal ve varlık konularında, ödünç verilen para konularında, çoluk çocuk konularında, emaneti ona layık olan birine emanet etme konularında ifade edildiğini görülebilir.

Bu açıklamaların ışığında Adem'in kabul ettiği emanetin, farzlar, itaatkarlık, iman, hür irade gibi soyut değerler değildi. Kabul ettiği emanet dünyevi zenginliğin yönetimi idi.

Emanet edilen şeyler dağlar, nehirler, denizler, madenler, hayvanlar, bitkiler, insanlık idi. Adem, sahipleri olan Allah kendisinden hesap soruncaya kadar bunların bakımını üstlenmiştir. Dolayısıyla burada, makalenin başında bahsettiğimiz insanın yeryüzündeki pratik rolü ön plana çıkmaktadır: ancak tüm yaratılışın bakım emanetini kabul ettikten ve böylece kendini yükümlü kıdıktan sonra, Allah'ın halifesi olmuştur. İnsan, Dünyayı esenlik ilkesine göre yönetmekle yükümlü olan, idarecidir. Bu nedenle Adem oğlunun doğaya zarar veren bir şey yapması düşünülemez, hayvan ve bitki yaşamını yok etmesi düşünülemez, Adem oğlunun yeryüzünde bir fasad yapması düşünülemez. Ancak Allah'ın insanın emaneti kabul etmesine ilişkin yorumunu da hatırlayalım: "O çok zalimdir, çok cahildir." Beydavi bu sözleri şöyle yorumlayacaktır: "Zalim - emanetin hakkını korumadığı için; cahil - bunun için nasıl bir ceza geleceğini öngöremediği için."

Ölümsüzlüğe Açılan Bir Kapı Olarak Emanet

Allah'ın insanlara sürekli olarak yaptığı göndermelerin bağlamında, Kur'an öncesi kutsal metinlere dikkat etmek de ilginçtir. Dünyanın yaratılışıyla ilgili en eski yazılı metin, MÖ 13. yüzyılda meydana gelen bir Babil efsanesi olan Enuma Eliş'tir. Burada Tanrı'nın Lullu adındaki ilk insanı yarattığı ve bir kaos durumunun ortaya çıkmasını engelleyebilmesi için yaratıkların yönetimine ilişkin yetkilerini ona aktardığı söylenir. Lullu, tanrılar gibi ölümsüz olmasa da "Tanrı'nın ebedi işinde" kilit bir rol oynar ve bu şekilde kendisi de ölümsüzlüğün bir parçasını kazanır. Bu minvalde Taha Abdurrahman'ın felsefesi şöyle derdi: Allah'ın Hâlik ve Râzık olduğunun bilincinde olan insanın yaptığı bir iyilik, o insanı ölümsüzlük mertebesine ulaştırır. Atamızı Adem'in, üstlendiği sorumluluğu unutarak ölümsüzlük ağacına (şeceretu'l-huld) yöneldiğindeki gayesi tam bu değil miydi?

Din, Emir ve Emanet Arasında

Yazar: Fâtima Nassar

Tercüme: Dâna Mustafa Ghafoor, İDE | Araştırmacı

Yıllardır, haram ve helal, katı dini söylem, yargılama ve ceza, tehdit ve korkutma ister aşırılık ister dini her şeyden kaçmak olsun, her iki türden aşırıcılığı güçlendiren boş bir manevi durumla karşı karşıyayız. İslam dünyasındaki siyasi çatışmalarla meşgul olan ılımlı dini örgütler de bu soruna çözüm sağlayamadı; aksine bireyleri mensubiyetlerini inkâr etmeye veya aşırı hareketlere yönelmeye, kayıp cennete ulaşma umuduyla manevi boşluklarını dolduracak bir sığınak aramaya itmeye katkıda bulundular. Namazın farz olduğunu, namaz olmadan dinin tesis edilemeyeceğini hepimiz biliyoruz, ama biz namaz kılmıyoruz (salih namaz anlamında), eğer kılıyorsak da bu yerine getirmemiz gereken bir görevi yerine getirme bağlamında oluyor. Bize nasıl ayakta duracağımızı ne yapacağımızı ve ne sıklıkla söyleyeceğimizi öğrettiler. Namazın, fiilen beden ile yapılan ve şekilsel hareketlerden ibaret olan namaz olmasından önce kalp ile yapılan bir ibadet olan namaz olduğunu unuttular, onlar bizi yönlendirmenin en kolay yolunu seçtiler, biz de namaz kılmadan namaz kılmaya başladık. Cennete girmek için sürekli namaz kılın diye vurguluyorlar ama gerçekte bunu cennet için yapıyorsak Allah'a değil, cennete tapıyoruz demektir. Bu nedenle öğretiler, eyleme değil sözlere ve içten ziyade dışa dönük katı emirlere dönüştürüldüğü sürece meyve vermeyecektir.

Faslı filozof Taha Abdurrahman, entelektüel projesinin bir parçası olarak, İslam'daki *îtimârî fıkıh* ile *îtimânî fıkıh* arasında bir karşılaştırma yapmaktadır. Her ikisinin de dini reform etme ve soyut bilgiden imana, sonra da ihsana aktarma yeteneklerini araştırmakta, İslam Fıkıhında emir ve emanet arasındaki fark nedir ve etkileme kabiliyetleri ne ölçüdedir diye anlatmaktadır.

İ'timârî fıkıh, emirler fıkıhıdır. Fakih, bir emir ile ilgili dinin ve şeriatın sözü helal mi, haram mı, caiz veya vacip mi diye anlatmakla yetinmektedir. Kendisine sunulan meseleye cevap verirken Kur'an ayetlerine, hadislere ve fıkıh mirasına dayanarak, bunları ihlal edenleri kıyamet gününde en ağır cezayla tehdit edip görevine son vermektedir.

Ancak îtimânî fıkıh, emanetler fıkıhıdır. Fakih, soruyu soran kişiyi Allah korkusuna/haşyetine ve Allah'ın kendisini gözetlediği hissine ve ona karşı haya duyma dairesine döndürmektedir.

Aynı zamanda bu eyleme veya davranışa yol açan psikolojik ve sosyal nedenleri ve faktörleri araştırır ve ardından bunları her vaka için gerekli ve uygun şekilde ele alarak çözüme ulaştırır. Böylece kişi, sadece dinî bir emirden dolayı değil, Allah'a karşı haya ve tam teslimiyet ilkesine göre hareket ve davranışlarda bulunacaktır.

Örnek olarak göz yummayı ele alırsak; i'timârî fakih, göz yummayı anlatırken hemen ona emreden Kur'an ayetlerini sunmaya başlar:

"قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُبُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ...". "وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُبْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ...". "وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ...".

"Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini söyle.", "Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar", "Sakin, kendilerini denemek için onlardan bir kesimi faydalandırdığımız dünya hayatının çekiciliğine gözlerini dikme"

Sonra hadisi şerifelerden anlatır: "Ey Ali, Bir bakışı bir bakışla takip etme, çünkü ilki senindir, diğeri senin değildir." (Ebu Davud rivayet etmiştir), ...vs. Naslar çoğu durumda uygulanması zor olan soyut ifadeler olarak kalır ve uyalınırsa bile nedeni "çünkü Allah öyle söyledi" olur, anlamı veya amacını anlamadan bir emrin uygulanması gibi olur. O yüzden bazen uygulanıp bazen de bırakılır. Böylece, bakışını indirmesi emrolunan herkes bakışını indirmez, namaz kılmaması emredilen herkes de namaz kılmaz, namaz kılan kişi de bedeniyle namaz kılar ruhuyla değil...vs.

İ'timânî Fıkıhı ayıran şey; sözlerden eyleme geçmek, özü güçlendirmek için görünümü ihmal etmek, insan ile Yaraticısı arasında kalıcılık, korku/Haşyet ve haya ile karakterize edilen, insanı emir, azap korkusu ve ödül beklentisiyle değil, yalnızca Allah rızası için içsel inanç ve kalp idrak ile motive ederek çalışmaya sevk eden manevi bir bağ oluşturmaktır. Bu özellikler hepsi îtimânî fıkıhın diğer fıkıh ve anlayışlardan ayıran temel özelliklerdir ve bu özellikler, bizi katı dini söylemin yararlılığını ve onu sürdürmenin sonuçlarını sorgulamaya sevk etmektedir.

Test or Trust

Fine Ari, İDE | Mütefekkir Programı

As humans, we traverse the earth, hoping to live and see another day after tomorrow. But life itself is much deeper than the earth's surface. Being Muslims, we view not only this life but also the life to come. And the need to comprehend one's life purpose is something that drives a person along the path. As a result, understanding one's life goal on this planet is critical. To answer the question of whether life aims to be a "Test or Trust" (İmtihan Mı Emanet Mi), we must first define the covenant (*misaaq*). From there, a little pause to consider the meaning, value, and purpose of life will offer light on the question we seek.

Misak (*Misaaq*) can be rendered as a covenant in this context. A covenant is a formal agreement or pledge made between two or more parties. The Quran contains three agreements between believers and Allah. They are the covenants of testimony, trust, and messenger.

A testimony covenant is a declaration of faith. Before we came to this earth, we made a deal with Allah. Allah inquired, "Am I not your Lord?" in Surah Al-A'raf. "Yes, you are!" they responded. "We testify." "You no longer have the right to argue on Judgment Day, 'We were not aware of this.'" (7:172 Quran). The promise that Allah took from Adam's descendants in the previous life has not been obliterated from our minds. Whether we remember it or not, it is in our fitrah.

The covenant is embedded in our souls and hearts, directing us to believe in Allah. Humans make a distinct, obvious promise in the verse (*ayah*). The covenant states that Allah is the sole Lord; therefore, from this point forward, we will not worship the devil or satisfy our desires but will instead focus our allegiance and loyalty on Allah and Allah alone. A testimony covenant is similar to the Shahada, which is a declaration of faith. It is regarded as one of the most important pillars of Islam and acts as a proclamation and commitment to the central belief in God's oneness.

Muslims distinguish themselves from other religions by the testimony covenant. Because we acknowledge our witness on this basis of faith. Allah is also witnessing his subject at the same moment. Not only that, but this covenant necessitates faith and worship. We begin to adore what we believe when we have faith. And worship strengthens the faith. A sensation of the high level of value is established in this situation. Human covenant has such a large impact that it influences all possible values. Because the Lord is central, the rest of the values to be evaluated fall into line. Without this testimony, life has no meaning as there is no Lord. As a result, there is nothing valuable enough to incorporate his behaviors into a framework.

The second covenant is about humans and Allah's mutual trust. The trust covenant is essential. It includes different characteristics such as keeping promises, telling the truth, and maintaining trust in dealings with people. According to Surah Al-A'raf (7:172), Allah extended the trust to the heavens, earth, and mountains; they refused to bear it, but people embraced it.

The trust covenant is considered a moral and ethical obligation imposed on Muslims daily rather than simply completing specific agreements. As a result of the trust covenant, not only is the worth of life elevated, but life also becomes more meaningful. Because with faith, one behaves in accordance with what he has decided to believe. That one individual will not assert absolute property rights over what he has. And he will never betray anyone's trust.

The third idea, the messenger covenant, relates to the specific relationship and obligations between a prophet and Allah. Allah chooses Rasuls to bring His guidance, laws, and teachings to mankind. With Allah's sacred book in hand, the prophets serve as the instructors. Rasuls are chosen to guide the Muslim community. As a result, the covenant has an impact on the ummah's relationship with Allah. And the prophets are the means by which the people are enlightened.

There are several proverbs about living life to pass the test. However, based on the misak and a closer examination of the covenants that mankind made, we can understand that the purpose of man's life cannot be just regarded as passing the tests. By certain that everyone wants to pass their life examinations, nevertheless, we are not here to suffer. There are promises and items that have been handed to us. We affirm our belief in one and only Allah and guard our trust in dealing with other people and the entire cosmos. Our Prophets additionally supplied us with guidance books. Therefore, remembering the commitments, living in line with Allah's instructions, keeping responsibility for the trust given by Allah, and rightly applying and safeguarding them are essentially what we should derive meaning from our lives.

With all the information and Islamic teaching that one may absorb in just a matter of time, this is a viable answer to one's question of life's meaning. In short, the aim of our existence on earth is to worship the Almighty and prepare for the day when we come face to face with our Lord. We must promise ourselves that we will be the finest versions from now on, considering no one knows how much time he has left on the face of the earth. At the same time, people must recognize, respect, and fulfill the rights of creatures of every kind. This process may involve a person passing a spiritual test as well as correctly evaluating the rewards bestowed upon him.

الغاية الميثاقية من خلق الانسان

يمكن في التراث الإسلامي التمييز بين ثلاثة موثيق أساسية بين الخالق سبحانه ومخلوقاته، وهي أولاً: ميثاق الشهادة؛ وهو أساس الإيمان، والعبادة هي نتيجة لميثاق الشهادة، وهو غير متعلق بالإنسان فقط بل بكل المخلوقات، إلا أن الإنسان قَبِل الميثاق اختياراً بإرادته أما بقية المخلوقات فدخلت فيه اضطراراً دون اختيار منها. الثاني: ميثاق الأمانة، وفق هذا الميثاق فقد أُوْتِمِن الإنسان على الكون، فعلاقة الانسان بالوجود ليست علاقة مُلكية بل هي علاقة ائتمانية. فميثاق الشهادة يجعلنا نقر بربوبية الله أما ميثاق الأمانة فهو إقرار بمالكيتته. أما الثالث فهو ميثاق الرسالة؛ وهو ميثاق بين الله والرسول، لكنه يمتد في الوقت نفسه إلى عامة الخلق، لأن الرسل مكلفون بالتبليغ عن الله، والبشر مكلفون بالتبليغ عن الرسل، و هكذا يكون ميثاق الرسالة مكملاً لميثاق الشهادة.

قد يقول قائل: أوليست هذه الموثيق أيضاً وسائل لما بعدها، فكيف تكون هي بذاتها غايات للخلق؟!، وهذا صحيح، ففهم الموثيق باعتبارها غايات بذاتها فهم ناقص، فلا يمكن أن يكون الميثاق غاية دون المستوتق. فلا يمكن أن يكون ارسال الرسل هو الغاية من خلق الإنسان، بل هو وسيلة لغاية كبرى. ولا يمكن أن يكون تحميل الأمانة هو الغاية الأخيرة للخلق، بل هو أيضاً وسيلة. ولا يمكن أن تكون الغاية من ميثاق الشهادة مجرد إقامة الحجة بل هي سفينة لما بعده، فما هو هذا البعد؟ هذا البعد هو معرفة الله سبحانه وتعالى، فميثاق الشهادة يعرفك بأسماء الله وصفاته، وميثاق الأمانة يحدد علاقتك بخالقك سبحانه، وميثاق الرسالة يجعلك حاملاً لنور الله سبحانه إلى العالمين. فكل الموثيق وكل الوسائل تقود إلى غاية الغايات ومسعى السعائيات ونهاية المرادات، ألا وهي معرفة الله الواحد العظيم.

الغاية من تحميل الأمانة:

في الغالب الأعم يكون للأمانة ثلاث غايات؛ الغاية الأولى: هو أن يحتمل الشخص أخاه أمانة لكي يحفظها له من الضياع أو التلف أو غيره، وهذا المعنى لا يتوافق مع الأمانة التي حملها الله للإنسان، لأن الله لا يخاف على أمانته من ضياع أو تلف فهو قادر على حفظها ورعايتها دون حاجة للإنسان.

الغاية الثانية: وهي أن يحتمل الشخص أخاه أمانة لكي يختبر صدقه وإخلاصه، وهذا المعنى أقرب للأمانة التي حملها الله للإنسان، وقلنا أقرب لأنه يختلف عنه في أن الله باطلعه على الغيب يعلم ما إذا كان الإنسان سيخون الأمانة أو سيحفظها، أما الإنسان قد يظن أن أخاه سيحفظ الأمانة أو سيخونها ثم يخيب ظنه ويدرك أن بعض الظن إثم.

الغاية الثالثة: هي أن يحتمل الإنسان أخاه أمانة وهو ينتظر أن يضيّعها ليُعاقبه، ويكون تحميل الأمانة في هذا السياق إما محاولة لإثبات فساد الفرد أو المجتمع، وإما أملاً في انصلاح المؤتمن من خلال تحميله تلك المسؤولية. وكذلك الامتحان يحمل هذه الثلاث غايات. باعتباره أداة قياس عملية الائتمان تلك.

الامتحان والأمانة بين الغاية والوسيلة:

يناقش الدكتور محمد غورماز في إحدى محاضراته هذا الموضوع قائلاً بأن الامتحان وتحميل الأمانة لا يمكن أن يكونا غاية في ذاتهما بل هما في الحقيقة مجرد وسيلة، وضرب مثالا بالجامعة التي تنظم امتحانا لطلابها، وتساءل: هل تكون الغاية في الجامعة هي مجرد تنظيم الامتحان؟! أم أن هناك غاية أخرى يُراد بلوغها من خلال الامتحان؟، بطبيعة الحال فإن الله سبحانه وتعالى المنزه عن اللهو والسهو واللغو لا يمكن أن يكون قد خلق الخلق لمجرد الامتحان الفارغ من المعنى.

معنى الميثاق

أما كلمة الميثاق فإن جذرها وَثَقَ) وجذعها (ميثاق، وهي عهد مغلظ أو اتفاق مؤكد. ويمكننا أن نلاحظ أن لفظ ميثاق أقرب في مدلوله إلى لفظ الأمانة، فكلاهما يحمل مضمونا قيمياً يرتبط بالصدق وعدم الخيانة.

ويختلف عنه في أن الميثاق يكون اتفاقاً بين شخصين على أمر معين، وقد يلتزم الطرفان بالميثاق أو ينقضه أحدهم، وكذلك الأمانة تكون بين طرفين، لكن خيانة الأمانة تقع من الشخص المؤتمن.

الغاية من خلق الإنسان بين الأمانة والامتحان

محمد إسحق

(طالب دكتوراة في قسم الفيلولوجيا/جامعة غازي)
طالب برنامج المتفكر الدولي

من خلال التعاريف أعلاه نجد أن هناك اختلافاً بين الأمانة والامتحان في المعنى اللغوي، وسنحاول من خلال التحليل التالي أن نرى ما إذا كان هناك ثمة اختلاف مثير حول المعنى الاصطلاحي للكلمتين. الحقيقة أن في المعنيين مشتركاً واضحاً، فالأمانة: هي ما يؤتمن عليه الإنسان ليُحافظ عليه، وهي بهذا المفهوم تشبه اختبار الممتحن، فهو أيضاً يُدرّس المادة خلال العام الدراسي ثم يحفظها ويُطالب بأن يأتي بالإجابات يوم الامتحان. يمتحن الأستاذ الطالب ليتأكد من فهمه للدرس، وأحياناً يمتحنه رغم أنه متأكد من فهمه، لكن حالة التأكد هنا متعلقة بالمعلم وحده دون بقية الناس. فلا بد من الامتحان والشهادة لكي يستطيع الطالب إقناع الآخرين بفهمه للمادة. وكذلك الأمانة، ففي الغالب نحملها لمن نثق به، وأحياناً نحملها لمن لا نعرف موقعه من تلك الثقة، وفي هذا المنظور تتضمن الأمانة معنى الامتحان. وفي كل الأحوال يشتمل تحميل الأمانة امتحاناً ضمنياً، نتيجة إما الالتزام بها أو خيانتها. فالله سبحانه وتعالى يختبر الإنسان ويمتحنه بهذه الأمانة، أي يمتحنه بتحميله الأمانة، بمعنى أنه يحمله الأمانة امتحاناً.

وعليه نجد من خلال هذا التحليل أن الأمانة تحوي ضمنياً مدلول الامتحان، وأن الامتحان يحمل ضمنياً مدلول الأمانة، لكن مدلول الامتحان في الأمانة أقوى من مدلول الأمانة في الامتحان.

الأمانة والامتحان من منظور زمكاني:

وإذا أخذنا الأمانة والامتحان من منظور الزمكاني، لوجدنا أن الحياة الدنيا هي مكان وزمن حمل الأمانة (الامتحان) والحياة الآخرة هي مكان تسليم الأمانة (نهاية الامتحان).

من بين الأسئلة التي تتوارد على الإنسان، هذا المخلوق المفكر: لماذا خلقت؟ ولم أنا هنا؟ وما الغاية من خلقي؟ وفي سياق هذه التساؤلات نعود باعتبارنا مسلمين إلى مرجعنا الأول القرآن الكريم، الذي حدثنا عن مفاهيم الأمانة والامتحان والميثاق. والعلم بالأصول اللغوية للمفاهيم – القرآنية منها خاصة- وما تحملها من معاني تلعب دوراً حاسماً في إدراكنا الذاتي فالمجتمعي فالأممي، لذا فقد ارتأينا أن نشرع في هذا المقال بالوقوف على معاني تلك المصطلحات والكشف عن مواطن التقاطع والاختلاف بينها.

معنى مصطلحي الأمانة والامتحان:

ورد في قاموس المعاني أن الأمانة مصدر أمن وأمن، وهي نزاهة، صدق، إخلاص وثبات على العهد، عكسها خيانة. واصطلاحاً هي كلُّ شيء يُؤْتَمَنُ الإنسانُ عليه؛ من أمرٍ ونهيٍ، وشأنٍ دينٍ ودُنْيَا. وهي كلُّ ما فُرضَ على العباد من جميع وظائف الدين وفرائضه. وقال الكَفَوِيُّ: (كُلُّ ما افْتُرِضَ على العبادِ فهو أمانةٌ؛ كصلاةٍ وزكاةٍ، وصيامٍ وأداءِ دينٍ، وأوكُدها الودائعُ، وأوكُده الودائعُ كتمُّ الأسرارِ). ويقول ابن منظور في لسان العرب: يُقال: أمنتَه على كذا وأتمنته، وقرأ: ما لك لا تأمنا على يوسف، بين الإدغام والإظهار. أما الامتحانُ كما ورد في قاموس المعاني فهو مصدر: امتحن امتحان، وهو الابتلاء والاختبار. والمُتَمَحِّن: هو الطالب الذي يتقدم إلى الامتحان ليُتَمَّ اختباره. والامتحان اختبار المُتَمَحِّن للتأكد من معارفه ومعلوماته ولمعرفة مستواه في مجال معين.

Zamansız Metinlerden Kısa Düşünceler: İnsanın Alamet-i Farikası Olarak “Emanet”

Eva Kepplinger, Taha Abderrahmane and Abū Isāq al-Shā'ibī Comparative Reflections on Legal Thought and Ethics, içinde: Islamic Ethics and the Trusteeship Paradigm: Taha Abderrahmane's Philosophy in Comparative Perspectives (Brill: Leiden, 2020), 64, 65

Tuğrul Kütükçü, İDE | Proje Asistanı
Abdullah Mollaoğlu, İDE | Mütefekkir Programı

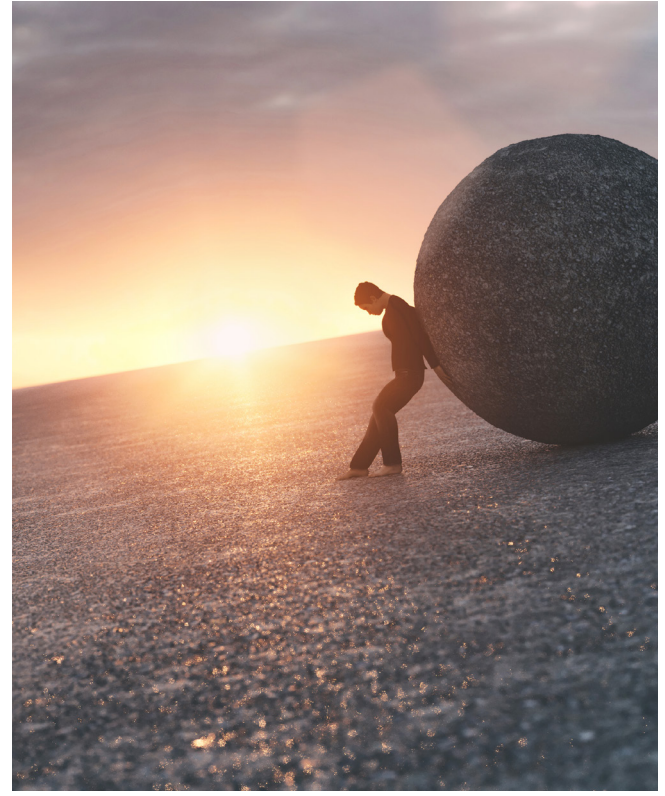
*Hoşça bak zâtına, kim zübde-i âlemsin sen,
Merdüm-i dîde-i ekvan olan Âdemsin sen.
Şeyh Galib*

Orijinal Metin

This paradigmatic concept represents a late development of Abderrahmane's thinking, and many of his early interests and engagements are found in this concept. His criticism of Western hegemony, its influence on local intellectual developments, Western materialism, secularism, his attempt to elaborate an Islamic philosophical-ethical concept, his interest in language, are all themes and topics that lie at the background of the i'timāniyya theory in some way or another.

The idea of this concept is built on the Qur'anic conviction that human beings accepted the amāna (trust or responsibility) to be vicegerants on earth from God, which He had offered to all creatures and were not able to hold it or carry it out. By accepting it, humans also accepted the consequences of the decision: the responsibility to act according to God's will on earth. The concept is also grounded in the idea that this life and the world of the unseen (al-'ālam al-ghaybī) are connected and human beings are connected to it through their spiritual needs as well as acts. Abderrahmane concludes that due to the interconnectedness between this world and the world of the unseen no separation is supposed to be drawn between worldly matters and spirituality.

With the i'timāniyya Abderrahmane intends to present a philosophical counter project to the Western secular and materialistic worldview. He criticizes the dichotomies that characterize Western thought, such as religion vs. politics, divine vs. secular, physical vs. metaphysical. Abderrahmane aims to overcome this dichotomy. According to him this categorization and reductionist way of thinking lead to a moral dilemma and to several forms of injustice. He understands his philosophy as comprehensive and it includes four components: revelation, reason, ethics and doing (or practice).

In order to work on the elaboration of a contemporary Islamic philosophy, these components are not supposed to be separated and their centripetal force is essentially ethical.

Against the globalisation of the Western dichotomous thought, he regards it as essential that each and every culture should be allowed to generate their own philosophy. The i'timāniyya should be the philosophy produced by the Arabic-Islamic world. The aspiration of i'timāniyya is a life philosophy that is suitable for every person and which can be practised by everyone. On the global level, it is hoped that through the i'timāniyya a peaceful, respectful and just society can be established.

Tercüme

Paradigmatik bir kavram olarak i'timaniyye, Abdurrahman Taha'nın düşüncesinin geç bir gelişimini temsil eder ve erken dönem ilgi ve uğraşlarının çoğu bu kavramda bulunur. Batı hegemonyasına yönelik eleştirileri, bu hegemonyanın yerel entelektüel gelişmeler üzerindeki etkisi, Batı materyalizmi, sekülerizm, İslami bir felsefi-ahlaki kavram geliştirme çabası, dile olan ilgisi, hepsi bir şekilde i'timāniyye teorisinin arka planında yatan temalar ve konulardır.

Taha'nın i'timaniyye kavramı, yeryüzündeki halifesi olma emanetini Allah'ın tüm mahlukata teklif ettiği, fakat onların bu emaneti taşımaya yahut yerine getirmeye kadir olmamalarına karşın insanların kabul ettiği yönündeki Kuranî hüküm üzerine bina edilmiştir. Bu emaneti kabul etmekle insanlar, iradelerinin sonuçlarını yani yeryüzünde Allah'ın iradesine uygun şekilde hareket etme mesuliyetini kabul etmişlerdir. İ'timaniyye kavramı aynı zamanda dünya hayatı ile gayb âleminin birbirine bağlı olduğu ve insanların hem manevi ihtiyaçları hem de [dünyevî] fiilleri aracılığıyla gayb âlemine bağlı oldukları fikrine dayanmaktadır.

Taha, bu dünya ile gayb âlemi arasındaki karşılıklı bağlantı nedeniyle maddiyat ile maneviyat arasında bir ayırım yapılmaması gerektiği sonucuna varmaktadır.

Taha, *İ'timâniyye* ile Batılı seküler ve materyalist dünya görüşüne felsefi mukabil bir tasavvur teklif etmek gayretindedir. Batı düşüncesini karakterize eden din ve siyaset, ilahi ve seküler, fiziksel ve metafiziksel gibi karşıtlıkları eleştirmekte ve bu karşıtlığın üstesinden gelmeyi hedeflemektedir. Ona göre bu kategorizasyon ve indirgemeci düşünce tarzı, ahlaki bir ikileme ve çeşitli adaletsizlik biçimlerine yol açmaktadır. Kendi felsefesini [daha] şümulü bulmakta ve dört unsur üzerine teşkil etmektedir: vahiy, akıl, ahlak ve eyleme (ya da pratik). İslam felsefesinin güncel bir teferruatlandırması üzerine çalışmak, bu dört unsurun birbirinden ayrılmasını gerektirmeyeceği gibi bunların merkezî gücü de esasen ahlakılıktır.

Taha, Batı'nın dikotomik düşüncesinin küreselleşmesine karşı, her kültürün kendi felsefesini üretmesine izin verilmesini gerekli görmektedir. *İ'timâniyye*, İslam dünyası tarafından üretilen felsefe olmalıdır. *İ'timâniyye*'nin esas gayesi her insana uygun ve herkes tarafından tatbik edilebilecek bir hayat felsefesi teşkil etmektir. Küresel ölçekte ise *İ'timâniyye* aracılığıyla selamet ve hürmet üzere adil bir toplum kurulabileceği umulmaktadır.

Değerlendirme

İnsanı canlılardan tefrik eden esas hususun neliği, insanlık tarihinin en temel sorularından birini teşkil etmektedir. Bu soruya muhatap kalan her kişinin, tefekkürü nispetinde bir cevabı vardır. Sözüm ona bir çoban için bu alamet-i farika, insanların sair canlılardan çeşitli açılardan yararlanmak, başka bir ifadeyle üzerinde -birtakım ölçülerle mukayyet olmakla beraber-serbestçe tasarruf etmekken; bir fennî bilimler mütehasısı için evrimsel süreçle hasil olan biyolojik gelişmişliğin netice verdiği -diğer canlılara nispetle- gelişmiş rasyonel kapasitedir.

Bu iki cevap benzer yönlere temas eden vecihleri olsa da pekâla bir hatip, sözü edilen soruya cevaben konuşma istidadını, bir şair, şiire muhabiyeti, bir zanaatkar, zanaatın imal ve istimalini ileri sürebilir. Fakat verilecek tüm cevapların kestiği ortak paydaya ulaşma gayreti gösterilirse insanın bir maksada matuf irade serdetme ve eyleme geçebilme istidadı tebarüz edecektir. İrade sahibi olmak ve iradesinden çeşitli şekillerde sadır olan pozitif yahut negatif fiillerinden mesuliyet taşıyan yegâne canlı, insanoğludur.

Peki emanetle iradenin ilişkisi nedir? İnsanın irade sahibi olması Rabbinin teklif ettiği ve kul olarak mükellefiyetini yüklediği *emanet* olgusundan kaynaklanmaktadır. *Emanet, iradeyi; irade, akli; akıl ise şuuru* netice vermektedir. (Burada kastedilen *mücerret* akıl değil, ruhu da şamil olan *müsedded* akıldır.) İşte bu nedenledir ki aklen mümeyyiz olmayanlara fiil ehliyeti ve mükellefiyet atfedilmemektedir.

İnsanın yüklediği bu *emanete* riayet *fitrata* sadakatledir ve bu sadakatten ise ahlakilik hâsil olmaktadır. Zira insanın fitratı kulluktur; insan, kul olduğuna *şehadet* edip bu şuurla kulluğa muvafık bir mütemadi eylemlilik içinde olması halinde ahlakilik husul bulacaktır.

Bu açıdan insanı diğer canlılardan ayıran esas kıstas ahlak değil, ahlaki eylem istidadını mümkün kılan *emanet* ve onun en temel neticesi olan *iradedir*. Nitekim ahlaki yoksunluk halindeki yani kulluk fitratına aykırı davranan kişileri alalade bir hayvan ile aynı mertebeye konumlandırmayız; esfel-i sâfilîn addedilir ve onları, irade sahibi olmamak itibarıyla günahsız hayvanattan ednâ bir konumda buluruz. Bu manaya şu ayet-i celileler dikkat celp etmektedir:

"72: Muhakkak ki biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik de (onlar) onu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular; insan ise onu yükleniverdi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. 73: Allah, (bu emaneti insana verdi) ki, münafık erkekler ve münafık kadınlara, müşrik erkekler ve müşrik kadınlara (o emanete hıyanet etmeleri sebebiyle) azap etsin; ve Allah, mümin erkeklerin ve mümin kadınların tövbelerini kabul etsin! Çünkü Allah, Gafur'dur, Rahim'dir." (Ahzab Sûresi, 72-73)

Ayet-i kerimelerden de anlaşılacağı üzere, azaba layık olmak mesuliyete bağlıdır. Mesuliyetse ancak iradeyle mümkün olacağından irade emanetin bir tezahürüdür. Hakeza bu iradenin fitrata mugayir istimali ise tövbeyi icap ettirici fiiller olmak hasebiyle yine tövbe istidadı da emanetten hasil olmuştur. İşte böylece insan, canlılar ve cansızlar (*cemadat*) aleminden tefrik edilmiş ve *ahsen-i takvim* üzere bir varlık olarak mevcut kılınmıştır. Yazıyı Akif'in şu beytiyle hitama erdirmiş olalım; *Meleklerden büyük, hem çok büyük tebcile mazharsın; Tekâlîfin emânet-gâhısın, bir başka cevhersin!*

Kitap Kritiği: Varoluş Sancısı

Allah-İnsan-Âlem İlişkisi ve Kötülük Problemi Bağlamında İmtihan mı? Emanet mi? Soruları Üzerine Kısa Bir Değerlendirme

"Prof.Dr. Şaban Ali Düzgün. Varoluş Sancısı. Ankara: Otto Yayınları, 2023, s.176."

Dr.Veysel Eliş, İDE | Araştırmacı

Allah, âlemi ve âlemde bulunan insanları, bitkileri, hayvanları bir düzen ve gaye çerçevesinde yaratmıştır. İnsan ise yaratılanlar içerisinde şuurlu ve sorumlu bir varlık olarak ön plana çıkmaktadır. Bundan dolayı edimlerinin, tutumlarının etkileşimde bulunduğu her konuda hem karşılığını görmekte hem de sorumlu tutulmaktadır. İnsanın Allah ile ilişkisi itikadi noktada olsa da sosyal ve ahlâki bir yönü de vardır. Zira hem diğer insanlarla hem de âlemle/doğayla olan ilişkisinde yaratılışı gereği başı buyruk, sorumsuz olmamalıdır. Bu durum insanın Allah inancının bir gereğidir. Bu yüzden insanın Allah'a kulluk ve ibadet etmesi kadar insanlara ve doğaya karşı da hoşgörülü, saygılı, iyiliksever olması gerekir. Allah tarafından dünyaya gönderilmesindeki gaye de bunu gerektirir. Nitekim Allah insanı yeryüzünde halife kılarak, ona nimetler sunmuş; bu nimetleri doğru kullanabilmesi için özgür irade vermiştir. İnsanın bu özgür iradeyi doğru kullanabilmesi varoluşunun gereğinin sonucudur. Ona verilen emanetin göstergesidir. Zira emanet, muhafaza edilmesi, zarar görmemesi ve ehline verilmesi gereken bir şeydir. Allah bu vasıfları insanda yarattığı için ona özgür iradeyi bahşetmiştir. Başka bir deyişle ona güvendiğinin bir göstergesidir. İnsan bu özelliğiyle göklerin ve yerin yüklenmekten kaçındığı görevi üstlenmiştir. Bundan dolayı insan gerek Allah gerekse de âlem ile olan ilişkisinde özne konumundadır. Bu durum insanın daima dinamik bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Allah'a imanı gereği insanların hakkına girmekten kaçınmalıdır. Aynı şekilde doğayı tahrip etmemelidir.

Öte yandan insana özgür iradenin verilip emanetin teslim edilmesi, imtihan edilip-edilmediği sorununu ortaya çıkarır. Bu hususta imtihana verilen anlam da önemlidir. Şayet insanın başına gelen kötü şeyler imtihan olarak görülüyorsa birçok farklı soru da ortaya çıkar. Zira deprem, sel, heyelan gibi doğal afetler sonucu meydana gelen zararlar imtihan kapsamında değerlendiriliyorsa bunun üzerinde düşünülmesi gerekir. Bahsedilen doğal afetleri büyük zararlar verdiğinde "felaket" olarak adlandırmak diğer taraftan herhangi olumsuz durum oluşturmadığında doğal afet demek de kendi içerisinde tutarsız olur. Yani insana zarar verdiği ölçüde isimlendirme yapmak doğru olmayabilir. Nitekim aynı şiddette yeryüzünün farklı yerlerinde meydana gelen depremlerde insan ölümleri sayısı ve maddi kayıp noktasındaki aşırı farklılıklar bunu göstermektedir. Bu durum coğrafyanın kader olmadığının da bir göstergesidir. Benzer durumlar diğer doğal afetler, açlık, susuzluk gibi etkenler için de düşünülebilir.

Ancak insan meydana gelen tüm afetlerden sonra dünya hayatındaki yerini sorgulama, muhakeme etme ve geliş nedenini bilme gibi sorular üzerinde düşünme fırsatı bulabilir. Bir anlamda yeryüzünde oluşan olumsuz durumlardan dersler çıkarabilir. Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün, bu durumu şu veciz ifadelerle açıklar: "Yeryüzünün konuşmasını insanın konuşması gibi anlamak gerekmez. İnsanın konuşması kelimelerle, yeryüzünün konuşması depremlerle, heyelanlarla, yanardağ patlamalarıyla, kasırgalarla olmaktadır." Buradan hareketle kötülük problemi ile ilgili sorular da tartışmaya açılmaktadır. Allah'ın kötülüğü yaratıp-yaratmadığı, kötülüğün kaynağı, kötülüğün insandan mı sadır olduğu? Soruları ön plana çıkmaktadır. Kur'an'ı Kerim açık bir şekilde kötülüğün insandan kaynaklı olduğunu ortaya koymaktadır. Bundan dolayı insanın Allah'a imanının alt faktörlerden birinin de kötülükten elinden geldiğince uzaklaşması ve kökünü kazınması gerekir. Zira kötülük meselesi ile ilgili tartışılan sorular insanın ahlâki bir varlık oluşunu tartışmaya açmaktadır. Bu durum kötülüklerin meydana gelmesinde imtihanın yeri sorunsalını da doğurur. Ancak Kur'an'da geçen imtihan vurgusu ise hem acıyı dindirmeye hem de aynı acıların bir daha yaşanmaması için insanın bir özgür irade geliştirmesine yöneliktir.

İnsana özgür irade verilmesi ve bunun sonucunda sorumlu tutulması yüklediği görevin/emanetin ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar. Bu durumu Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün bir anlamda insanın "Varoluş Sancısı" olarak tarif eder. Nitekim insan doğası gereği çok yönlüdür. Hem maddi/biyolojik hem de manevi/ruhi tarafı vardır. İnsan karşılıksız iyilik yaparak, farklılıklara saygı göstererek, doğaya zarar vermeyerek zikredilen taraflarını tatmin eder; dünyada ve ahirette huzura, mutluluğa kavuşur. Bunu yapabilmek için yaratılışının gayesinin farkında olmalı ve dinin buyurduğu ayetlerin rengine bürünme çabası içerisinde olmalıdır. Tevhit inancı gereği insan, kendini yeryüzünün bir parçası ve Allah'ın koyduğu düzenin emanetçisi ve devam ettiricisi olarak görmelidir.

أمانة الدهر وامتحان العصر

د. يوسف القرشي
رئيس قسم العلاقات الدولية في معهد التفكير الاسلامي

يعيش إخواننا في غزة هذه الأيام مذابح مستمرة على مرأى ومسمع من العالم، الذي وضع بينها وبينه ستاراً رقيقاً ليحاول نسيان ضميره. وفي ذات الوقت نحن على موعد مع الانتهاكات السنوية الرمضانية لقطعان المجرمين على أرض قدسنا الحبيبة ومسجدنا الأقصى السليب. ونحن أمة الإسلام أمام صفحة أخرى من اختبار طال، كتبنا فيه إجابات بيضت وجوهنا، إلا أن معظم صفحاته سوداء مرابدة، فما سيكون جوابنا في هذه الصفحة القادمة؟

ليس أمامنا إلا جوابان: أما أن نحتمل الأمانة كما حُمّلناها، ونبدأ - على الأقل - بخطوات جادة على مستوى الأفراد والمجتمعات والدول لنعيد الوعي بقضيتنا، كي لا ينسى الأجيال ولا يهمل اليافعون، لنكون خطوة على الطريق، ولبنة في سلالم الوصول وبذرة في بستان النضال. وإما أن ننظر ونتنظر، ونهدم بيوتنا بأيدينا ونتوضى بدماء إخواننا ونرقص على أشلائهم، وننثر رمادهم على تلال من الفراغ، ثم نفخر بأننا بقينا على قيد الحياة!!
صحيح أن النضال ليس عملاً ذا ثمرة عاجلة، إلا أن المحتلين لم ينالوا منا في يوم وليلة، بل بذلوا أجيالاً تتلوها أجيال، أموالاً تسندها أموال، ليصلوا إلى ما وصلوا إليه اليوم، فهل نطمح أن نصل إلى ما وصلوا إليه بفرقة أصعب أو دعوة خالية عن العمل؟

إننا منذ سبعين عاماً ننظر إلى اقصانا مطأطي الرأس، وندخله مما يُسمح لنا من أبواب، وما ذلك إلا لأننا ضيعنا أمانة سلمها إيانا الأجداد، إلا أن تلك الأمانة العظيمة أكبر من أن يحملها جيل واحد، وأثقل من أن ينوء بها كتف جماعة أو دولة، إنها أمانة دهرنا، وامتحان عصرنا، وقد أشار صاحب الامتحان بالبدء بالإجابة، فدعونا ننظر إلى أوراقنا فنسود أسطرنا ونبيض وجوهنا.

نقف هذه الأيام على أبواب شهر رمضان العظيم، شهر سجّل فيه المسلمون أعظم الانتصارات في مجال الحضارة والعلم والأدب والانتصارات المادية والمعنوية على مدى مئات الأعوام، لكننا نقف على أبوابه بحمل يتناقل مع الزمان، ومع ذلك الحمل تنتهي ظهور جيل بعد جيل، لا لشيء إلا لأن الأمة الإسلامية تعيش دون جوهرتها المقدسية منذ ما يقارب سبعين سنة.

هذا بذاته ليس جديداً، فقد خضنا اختبارات كهذه سابقاً في حياة أمتنا، فنجحنا مرات وفشلنا سواها، إلا أن المخيف أن بعضنا قبل الواقع، بل ربما زاد على هذا فحاول ترسيخ ذلك الواقع الذي نتخلى فيه عن كرامتنا ومقدساتنا. وحاول أن "يطبع" العدوان والمجازر والمقاتل. والحقيقة أن لفظة التطبيع في هذا السياق لفظة عجيبة، فالتطبيع إعادة الأمر لطبيعته، وأولئك الذين يطبعون يريدون عودة الأمور إلى طبيعتها اخترعوها هم وعملوا على اقناع الناس بها. فمنذ متى والطبيعة هي أن تكون مقدساتنا مهددة، وشعوبنا مبددة، وأمهاتنا باكية، وبناتنا من الجوع شاكية، وأولادنا في موت ودمار وخراب، وأبائنا في السجون ينالون من أنواع العذاب؟ إن الاعتقاد بطبيعية هذا الحال - لعمرى - دافع إلى الشك في عقل المطبع وصحة حواسه الأساسية.

هذه الأمانة العمرية والمُنقّذة الصلاحية، تقف شاهدة على فشل مستمر لأمة الملياري نفس، فالهزيمة العسكرية شيء، والهزيمة المعنوية والحضارية شيء آخر تماماً. لقد هُزم أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم في مواقع وأيام، إلا أن تلك الهزيمة لم تعد على ذواتهم وقيمهم ودينهم بالتشكيك والتسفيه، بل ما زادتهم الهزيمة إلا إصراراً على السعي نحو إحقاق كلمة الله في أرض الله. فالهزيمة في قاموس المسلمين ليست خسارة الأرواح أو هدم البيوت - على عظم ذلك - بل هو خسارة القضية والقيمة والمعنى.

İDE | Hasat Mevsimi

Dr. Yousef AlQurashi | Doktora Mezuniyeti

Enstitümüz Uluslararası Birimi Yöneticiliği görevini devam ettirmekte olan Dr. Yousef AlQurashi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalından, Prof. Dr. Kudret Bülbül danışmanlığında hazırladığı "Power, Intellectuals And Ethics: Production And Utilization Of Political Ethics In Works Of Contemporary Muslim Intellectuals (Taha Abdurrahman, Rachid Al Ghannouchi, and Necmettin Erbakan)" başlıklı tezini 16 Şubat 2024 tarihinde başarıyla savunarak doktor unvanı almıştır. İDE ailesi olarak hocamızı tebrik ediyor, başarılarının devamını diliyoruz.

Tez Özeti:

Bu çalışma, politik katılımın siyasi-ahlaki değerlerin üretim ortamına etkisini ve bunların çağdaş Müslüman düşüncesinde kullanımını üç önemli figürün merceğinden karşılaştırmalı bir şekilde incelemektedir: Taha Abdurrahman, Raşid el-Gannuşi ve Necmettin Erbakan. Bu çalışma, bahsi geçen düşünürlerin siyasi-ahlaki ortamlarını, yani siyasi-etik değer üretiminin gerçekleştiği ortamın tahliliyle yapılmaktadır. Böylelikle söz konusu ortamın girdileri, süreçleri, dinamikleri ve genel sonuçları ortaya konmaktadır. Ana değerler ve sonuçlar daha sonra değerlendirici ve dönüştürücü değerler olarak kategorize edilmiş ve her birine birer bölüm ayrılmıştır. Bu bölümleri mevzubahis konuya uygun ölçülere dayalı karşılaştırmalı bir analiz takip etmektedir.

Böylelikle siyasi-ahlaki değerlerin üretim ortamı için üç mukayese alanı ortaya çıkmıştır: Soyutlamaya karşı Somutlama, İdealizme karşı Pratiklik ve Kolektiviteye karşı Bireysellik. Değerlendirici siyasi-ahlaki değerler için ise dört mukayese alanı kullanılmıştır: Ontolojik değerlendirme yeteneği, Epistemolojik değerlendirme yeteneği, Aksiyolojik değerlendirme yeteneği ve son olarak Değerlendirici parçalanabilirlik. Nihayet, birincil dönüştürücü siyasi-ahlaki değerler, diğer dört alan aracılığıyla karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir: hükümet sistemi ve kamu politikası felsefesinde siyasi hareketlilik, siyasi parti ve grupların siyasi hareketlilik oluşumu ve seçimleri etkileme ve son olarak uygulamaya yönelik parçalanabilirlik.

Elinizdeki alımda, siyasi-ahlaki üretim ortamında entelektüelin siyasal mobilizasyona yaklaştıkça somutlaştırma, pratiklik ve kolektivizminin arttığı; siyasal katılımdan uzaklaştıkça ise soyutlama, idealizm ve bireyciliğinin artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Aynı şekilde, üç entelektüelin ürettiği siyasi-ahlaki çerçeveler aracılığıyla siyasal gerçekliği değerlendirme becerisinin siyasal katılım düzeylerinden etkilendiği, entelektüelin siyasal katılımı arttıkça, siyasi-ahlaki çerçevesindeki ontolojik ve epistemolojik değerlendirme düzeyinin düştüğü gösterilmiştir. Siyasi katılım ne kadar azsa, ontolojik ve epistemolojik değerlendirme kapasitesi de o kadar yüksektir. Aksiyolojik değerlendirme kapasitesinin ise değerlendirme alanlarının genişliği ve darlığı dışında siyasal katılımdan etkilenmediği görülmektedir.

Entelektüellerin siyasi-etik değerlerinin dönüştürme kabiliyeti hakkında şunlar söylenebilir: Ele alınan üç entelektüel isim tarafından üretilen siyasi-etik çerçeveler aracılığıyla siyasal gerçekliği dönüştürme becerisi, siyasal katılım düzeylerinden etkilenmiştir; entelektüelin siyasal katılımı ne kadar fazlaysa, hükümet sisteminin felsefesini, kamu politikalarını, siyasi partilerin oluşumunu ve seçimleri etkilemedeki siyasi hareketlilik düzeyi o kadar fazladır. Öte yandan daha az siyasal katılım, daha düşük düzeyde siyasal hareketlilik ve dönüştürme kabiliyetini yansıtmaktadır.

Son olarak bu çalışma, bir entelektüelin çerçevelerinin değerlendirme ve uygulama açısından parçalanabilirliğinin, onların siyasal katılım düzeyinden etkilendiğini göstermektedir; zira daha yüksek siyasal katılım düzeyi daha yüksek değerlendirici ve uygulamacı parçalanabilirliğe işaret etmektedir. Daha düşük bir siyasal katılım düzeyi ise daha düşük bir değerlendirme ve uygulama parçalanabilirliği ile ilişkilidir.

Dr. Veysel Eliş | Doktora Mezuniyeti

Enstitümüz araştırmacılarından Dr. Veysel Eliş, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Kelam Bilim Dalından, Prof. Dr. Cemalettin Erdemci'nin danışmanlığında (Eş danışman: Doç. Dr. Mustafa Yavuz) hazırladığı "Câhız'ın Tabiat Felsefesinde Evrimin İmkânı" başlıklı tezini 22 Kasım 2023 tarihinde başarıyla savunarak doktor unvanı almıştır. İDE ailesi olarak hocamızı ve tebrik ediyor, başarılarının devamını diliyoruz.

Tez Özeti:

9. yüzyılda (hicrî 3. yy) Basra'da yaşayan ve dönemin entelektüel şahıslarından biri olan Câhız'ın (ö. 255/869), hocası Nazzâm'a (ö. 231/845) atfederek söylediği "Evrende olup-biten her şey doğasıyla hareket eder" sözü, doğa düşüncesini özetleyen en veciz ifadelerinden biridir. Zira Câhız, doğada Allah tarafından yaratılan her canlının bir tabiata sahip olduğunu ve ona göre hareket ettiğini, ürettiğini, besinini aradığını, avlandığını, yuva edindiğini söyler. Canlılar üzerinde Allah'ın hikmetini, kudretini, azametini gösteren delilleri inceler ve canlılar hakkında birçok bilgiye sahip olur. Bunun yanında "doğa bilimci" ve "etolog" kimliğiyle canlıların yaşamsal sürecini inceler. Onların davranışlarının nedenlerini ve psikolojileri üzerine zihin yorar. Hatta deney ve gözlemler yaparak canlılar hakkında gördüğü, okuduğu, duyduğu haberleri bir dizi testten geçirecek deney ve gözleme tabi tutar. Ona kaynaklık eden bu bilgiler, Aristoteles ve diğer Yunan düşünörlere, tıp-eczacılık kitaplarına, bedevîlerden alınan bilgilere, hayvan terbiyecilerine, avcılara, farklı toplumlara, Kur'ân ve hadise dayanır. Câhız, tüm bu birikimini, araştırmalarını ve incelemelerini başta yedi ciltlik Kitâbü'l-Hayevân isimli eser olmak üzere diğer kitaplarında kaleme alır. Bu eserde Câhız, kedi, köpek, yılan, kertenkele, köstebek, güvercin, devekuşu, zürafa, fil, maymun, domuz, balık gibi canlı türü ve farklı tabiatları hakkında birçok önemli bilgi aktarır. Bu yüzden Câhız'ın canlılar hakkındaki görüşleri biyoloji ve zooloji alanında çalışan birçok araştırmacının dikkatini çekmiş ve onda Charles Darwin'in (1809-1882) öncülüğünü yaptığı evrim mekanizmalarının olduğuna dair görüşler ileri sürölmüştür. Bundan dolayı bu çalışmada, Câhız'ın tabiat felsefesinde canlıların yaşamsal süreçlerine, habitatlarındaki tutumlarına, onlardaki tabiatların işlevine dair ortaya koyduğu görüşlerin evrim mekanizmaları bağlamında izleri sürölmeye çalışılmıştır. Onun tabiat anlayışının kökenlerine dair Stoacı pneuma (yaşamsal ısı, soluk, nefes) yaklaşımı üzerinden bir okumanın imkânı araştırılmıştır. Bu yaklaşım üzerine Nazzâm'a nispet edilen, canlıların tabiatlarına yaratılışın ilk anında verilen özelliklerin zaman içerisinde şartlara ve durumlara göre

ortaya çıktığını öne süren kümûn (gizlenme) ve zuhûr (ortaya çıkma) teorisi inşa edilip, aralarındaki benzerlikler ve bağlantıların izdüşümleri irdelenmiştir. Öte yandan canlıların tabiatlarında bulunan hayatî özelliklerin; onlara doğada ne tür avantajlar sağladığı? Nasıl işlevsel olduğu? Soruları üzerinden evrim mekanizmalarının (doğal seçim, yapay seçim, cinsel seçim, akraba seçilimi) imkânı araştırılmıştır. Böylece çalışma sonucunda, Câhız'ın canlılar arasındaki yaşam mücadelesi, çevrenin onlar üzerindeki etkisi, canlıların hayatî organlarının onların hayatta kalmalarına etkileri, üreme, besin zinciri, canlılarda adaptasyon-modifikasyon, spontane jenerasyon ve metamorfoz gibi evrimin doğal seçim mekanizması kapsamında ele alınan konulara temas ettiği görölmüştür. Bunun yanında Câhız'ın bahsettiği canlılar arasında yapay seçim, cinsel seçim ve akraba seçilimi gibi evrimin diğer mekanizmalarının da izlerini görmek mümkün hâle gelmiştir. Ayrıca Câhız'ın ortak ata sorununa işaret eden herhangi bir görüş beyan etmediği ortaya konulmuştur. Ancak onun kümûn ve zuhûr teorisine dayalı tabiat felsefesinde ortak atanın imkânının aklen mümkün olduğu da söylenilebilir. Bunun yanı sıra Câhız, insan ve maymun arasındaki fiziki ve karakteristik benzerliklere de değinmiştir. Çalışmada birçok araştırmacı ve düşünür tarafından Câhız'da ortak ataya işaret eden görüşler olduğuna dair iddiaların da anakronik ve zorlama yorumlar olduğu tespit edilmiştir.

Dr. Yunus Emre Aydınbaş | Doktora Mezuniyeti

Dr. Yunus Emre Aydınbaş, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans Bölümünden Prof. Dr. Mehmet Bulut'un danışmanlığında hazırladığı "Ekonomik, Sosyal ve Hukuki Boyutlarıyla Türkiye'de Zekât Analizi" başlıklı tezini 12 Şubat 2024 tarihinde başarıyla savunarak doktor unvanı almıştır. İDE ailesi olarak hocamızı tebrik ediyor, başarılarının devamını diliyoruz.

Tez Özeti:

Türkiye'de türüne arz rastlanan Amerikan tarzı doktora çalışmalarından biri olan Araştırma Türkiye'de zekâtın hukuki, sosyal ve ekonomik gerçekliğini belirginleştirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma neticesinde elde edilen bulguların, önemli bir iktisadi kaynak olan zekâtın toplum yararına, etkili, etkin ve verimli kullanılması için geliştirilecek politika önerileri için kerteriz noktası olması beklenmektedir. İkinci bölümde zekât, yakın tarihin bir nesnesi olarak ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılında zekâtın yüz yıllık serencamı yasama, yürütme ve yargı erklerinin hüküm ve tasarrufları ışığında aydınlığa kavuşturulmuş, Türkiye Cumhuriyeti devletinin zekâta dair hafıza ve tecrübesi ortaya koyulmuştur. Üçüncü bölümde zekât toplumsal bir olgu olarak incelenmiş, Türkiye zekât pratiğini fenomen olarak mümkün kılan toplumsal koşullar belirginleştirilmiştir. Türkiye toplumunun zekâta dair algıları, uygulama pratikleri ve zekâttan beklentileri geliştirilen ölçek yardımıyla anlaşılmasına çalışılmıştır. Olgusal gerçekliğinin keşfedilmesi, zekâtın tüm toplum için etkin, etkili ve verimli hale getirilmesinde izlenecek politikaların olabildiğince isabetli tespit edilmesine yardımcı olacaktır. Araştırmanın dördüncü bölümünde ise Türkiye ekonomisinde diğer tüm değişkenler veriyken, zekâtın Türkiye ekonomisindeki mevcut ve/veya olası etkileri, girdi-çıkıtlı analiziyle, sektörler arası ilişkinin yönü ve şiddetindeki değişim üzerinden gözlemlenerek zekât için anahtar sektörler tespit edilmiştir. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinde Prof. Dr. Mehmet Bulut'un danışmanlığında yürütülen ve 6 yılı aşan titiz bir araştırmanın ürünü olan bu önemli çalışma zekâti, Türkiye'nin hukuki, iktisadi ve sosyal gerçekliğinde düşünmenin ve zekât politikaları geliştirebilmek için gerekli asgari koşulları tespit edebilmenin imkânına odaklanmaktadır. Bir yandan çağdaş sorunların anlaşılmasına yönelik aktüel bilgi üretmek, diğer yandan bilimsel eylemin ve akademinin kendine has kaygılarını da göz ardı etmeksizin teorik birikime katkı sunacak özgün bakış açıları geliştirmek araştırmanın temel motivasyonlarından. Ele aldığı konuda yapılan ilk

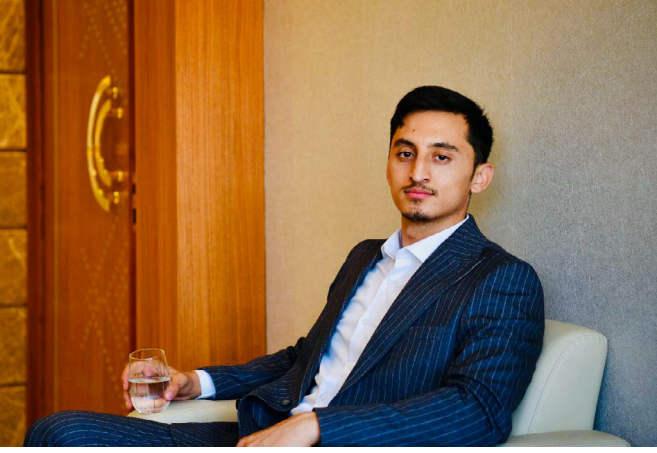
çalışma olmasa da konuya yaklaşımı, teorik çerçevesi ve metodolojisi bakımından ilgi uyandırması beklenmektedir. Bu yönüyle çalışma, ele aldığı araştırma soruları için yeni/den bir nirengi noktası belirlemektedir. Bu yönüyle çalışma, sosyal bilimlerin diğer alanlarına kıyasla henüz çok yeni bir akademik disiplin olan İslam İktisadı bilim dalının sınırları, konusu, amacı ve yöntemi hakkında süre giden tartışmalara da katkı sunmaktadır.

Sayed Sulaiman Nabil | Yüksek Lisans Mezuniyeti

Enstitümüzün araştırmacılarından Sayed Sulaiman Nabil, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Çalışmaları Anabilim Dalından, Dr. Öğr. Üyesi Omair Anas danışmanlığında 17 Haziran 2023 tarihinde "Afganistan Yarım Asırlık Krizinin Anahtarı: Yumuşak Güç" başlıklı Yüksek Lisans tezini başarıyla savunarak alan uzmanı ilan edilmiştir. İDE ailesi olarak hocamızı tebrik ediyor, başarılarının devamını diliyoruz.

Tez Özeti:

Afganistan son yarım asırdır farklı türden savaşlarla yüzleşmiştir. 80'li yıllar boyunca Sovyetler Birliğine karşı kimilerine göre milli mücadele kimilerine göre ise vekil savaşı yürütürken, SSCB'nin çökmesinden sonra 1989-1996 yılları arasında kanlı bir iç savaşa tanık olmuştur. 1996-2001 yılları arasında her ne kadar Taliban nispi bir istikrar sağlamış olsa da kuzey bölgelerde iç savaşlar devam etmiştir. 2001 yılında ABD'nin "kalıcı özgürlük" operasyonu ile ise ülke için yeni bir sayfa açılmıştır. Ancak bu işgal girişimi de ülkede istikrarı sağlamaya yeterli olmamış ve nihayetinde Taliban 2021 yılında iktidarı ikinci defa ele geçirmiştir. Bu araştırmanın amacı elli yıla yaklaşan bu istikrarsızlıklarda yumuşak gücün rolünü ortaya koymaktır.

Bu kapsamda son yarım asırda devleti kontrolünde bulunduran dört rejim ele alınarak, onların iktidara gelmesinde ve yıkılışında yumuşak gücün önemi ele alınmıştır. Birinci bölümde yumuşak güç ekseninde yarım asırlık Afganistan tarihi incelenmiş, ikinci bölümde ise iktidarı ele geçirenlerin yumuşak gücü kullanma ve yumuşak güç oluşturma konusundaki hatalar ele alınmıştır. Böylelikle yumuşak gücün Afganistan yarım asırlık krizindeki rolü ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde ise yönetimlerin ortak hataları değerlendirilmiş ve kısa öneriler sunulmuştur.

Bu tezde yumuşak gücün Afganistan yakın tarihini nasıl etkilediğini incelemek üzere Afganistan tarihi ve yumuşak güç ile ilgili yoğun bir literatür okuması yapılmış ve tümdengelim bir araştırma yaklaşımı benimsenerek, nitel ve nicel verilere dayanarak önemli analizler yapılmıştır. Bunun sonucunda Afganistan yarım asırlık krizinin anahtarlarından birinin yumuşak güç olduğu ortaya konulmuş ve çözümün bu alanda atılan adımlara bağlı olduğu tespit edilmiştir.

Esra Köşeli | Yüksek Lisans Mezuniyeti

Enstitümüzün araştırmacılarından Esra Köşeli, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalından Prof. Dr. Mehmet Özdemir danışmanlığında 26 Ocak 2024 tarihinde "H.A.R Gibb ve İslam Medeniyeti Tasavvuru" başlıklı Yüksek Lisans tezini başarıyla savunarak alan uzmanı ilan edilmiştir. İDE ailesi olarak hocamızı tebrik ediyor, başarılarının devamını diliyoruz.

Tez Özeti:

Bu çalışmada pek çok araştırmacı tarafından Anglo-Amerikan dünyanın şimdiye kadar yetiştirdiği en büyük oryantalist olarak görülen Hamilton Alexander Rosskeen Gibb'in oryantalizminin özgün mahiyetini açığa çıkarmak ve İslam medeniyeti tasavvurunu objektif ve kapsamlı

bir değerlendirmeye tabi tutmak amacıyla hayatı, ilmi çalışmaları üzerinden incelenmiştir.

Çalışma giriş, iki bölüm, sonuç ve ekten oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmada takip edilen "ne Doğulu bir tepkisellik ile onu yerme ne de ölçsüz bir övgüyle onu yüceltme" esaslı metodolojiye yer verilmiştir.

Birinci bölümde Gibb'in eğitim hayatı, Avrupa akademisi nezdinde seçkin bir oryantaliste dönüştüğü İngiltere yılları ve bir otorite olarak büyük akademik hizmetlerde bulunduğu kabul edilen Amerika yıllarındaki serüvenine, okuyucuya ayna tutacağı düşünülen on ayrı başlık altında yer verilmiştir. Ayrıca hayatı hakkında daha anlaşılır yeni bir tablo çizmek amacıyla bilimsel yaşamı, önceki tasniflerden istifade edilmekle birlikte kronolojiye de dikkat edilerek yeni bir tasnifle ele alınmıştır. Bu çerçevede İskenderiye, İskoçya, Londra, Chatham House, Oxford, Encyclopaedia of Islam dönemleri, Harvard ve emeklilik yılları ile Gibb'in oryantalizmin bilgiye bakışını yansıtan oryantalizm yolculuğuna değinilmiştir. Daha sonra ise Gibb'in oryantalizm perspektifi konusunda belirleyici bir öneme sahip olan oryantalist gelenek içerisinde konumlanışı, hoca öğrenci ilişkileri, üslubu ve tarihçiliğine yer verilmiştir. Üretken bir oryantalist olan Gibb'in eserlerine konunun gerektiği ölçüde metinde yer verilmiş, bütün eserlerini ihtiva eden bir bibliyografya ise ekte yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise Gibb'in özgünlüğünün en çok hissedildiği İslam medeniyetine yönelik temel fikirleri onun Hz. Muhammed tasavvuru, İslam medeniyetinin diğer toplumlarla olan etkileşimi, İslam kültürünün Avrupa üzerindeki etkisi, Sünnî esneklik tasavvuru ve İslamî ümmet kavramına olan yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Gibb'in bir oryantalist olarak yaptığı eleştiriler ve Gibb'e yöneltelen eleştiriler de Gibb'in İslam medeniyeti tasavvuru konusunda fikir vereceği düşüncesiyle bu bölümde ele alınmıştır.

Malak Al-Taleb | Yüksek Lisans Mezuniyeti

Enstitümüzün araştırmacılarından Malak AlTaleb, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalından Prof. Dr. Mehmet Katar danışmanlığında 02 Şubat 2024 tarihinde "Tanah Çerçevesinde Yahudiliğin Ürdün (Şeria) Nehri Doğusundaki Topraklara Bakışı" başlıklı Yüksek Lisans tezini başarıyla savunarak alan uzmanı ilan edilmiştir. İDE ailesi olarak hocamızı tebrik ediyor, başarılarının devamını diliyoruz.

Tez Özeti:

Temelde "kutsal soy" ve "kutsal toprak" anlayışlarına dayalı olan Yahudiliğin mensupları, Tanrı tarafından ilk Yahudi atası İbrahim ile bir anlaşma yapıldığına ve bu anlaşma doğrultusunda Kenan bölgesi olarak adlandırılan toprakların İbrahim'in soyuna verildiğine inanmaktadırlar. Ancak kutsal metnin bu bölgenin sınırlarına yönelik farklı anlatımlar sergilemesi "Vaat Edilmiş Topraklar (Arz-ı Mev'ud)" olarak adlandırılan bu toprakların nereye kapsadığı tartışmasını gündeme getirmektedir. Bu doğrultuda Ürdün Nehri'nin doğusunda yer alan bölgenin vaat edilmiş topraklar kapsamında yer alıp almadığı hususu da metindeki çelişkili ifadeler sebebiyle belirsizliğini korumaktadır.

"Tanah Çerçevesinde Yahudiliğin Ürdün (Şeria) Nehri Doğusundaki Topraklara Bakışı" başlığını taşıyan bu çalışma, temelde Yahudi kutsal metnini merkeze alıp konuya ilişkin ortaya konulmuş diğer birtakım çalışmalardan da istifade ederek Ürdün Nehri'nin doğusundaki topraklara ilişkin bahsi geçen belirsizliği aydınlatmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda çalışma, Yahudilik tarihinin başladığı Atalar Dönemi'nden İsrail ve Yehuda Krallığı'nın yıkıldığı sürece kadar nehrin doğusundaki toprakların kutsal metinde nasıl yansıtıldığını ve Yahudilik nezdinde nasıl algılandığını incelemiştir. Bu incelemeler doğrultusunda da önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Tanah, Ürdün Nehri doğusu hakkında başlangıçtan itibaren ikircikli tutumu sergilemiş ve bu bizleri metne değişen tarihsel koşullar çerçevesinde müdahale edildiği fikrine sevk etmiştir. Bu bağlamda incelemiş olduğumuz Kitab-ı Mukaddes'in yazılması ve derlenmesine yönelik çalışmalar, Ürdün Nehri'nin doğusu ile ilgili Yahudi kutsal metninde yer alan anlatımların kaynağına ve ne zaman derlendiğine yönelik önemli fikirler vermiştir. Bu anlamda konuya ilişkin birçok farklı fikir bulunsa da ortak kanaatin nehrin doğusundaki topraklarla alakalı anlatımları ihtiva eden metinlerin kuzeydeki İsrail Krallığı'nın yıkılması süreciyle

yakından ilişkili olduğu görülmektedir.

Bu metin kurgucusu veya kurgulayıcıları Davut ve Süleyman döneminde devletin ulaştığı sınırları, Tanrı'nın İsrailoğullarına vaat etmiş olduğu topraklar olarak metne dâhil etmiş ve bunun Atalar Dönemi'nden itibaren Tanrı tarafından vaat edilmiş vatan olduğunu ifade etmiştir. Bu anlatım doğrultusunda Ürdün Nehri'nin doğusundaki topraklar da söz konusu sınırlar içerisinde yer almıştır. Ancak kutsal metnin tek seferde ve tek bir elden çıkmış olmaması, bahsi geçen anlatımların çelişkili bir hale gelmesine ve böylece metinde farklı tutumların bulunmasına neden olmuştur. Nihai duruma baktığımız zaman yüzyıllar içerisinde siyasi bir mesele haline gelen vaat edilmiş topraklar meselesinin dinî bir meşruiyete dayandırılmasına ve İsrailoğullarının bu meşruiyetin şemsiyesine sığınarak bölgede hak iddia etmesine kapı aralamıştır. Dolayısıyla hem Ürdün Nehri'nin doğusundaki toprakları hem de diğer ülkelerin topraklarını ihtiva eden Arz-ı Mev'ud anlayışı, İsraililer tarafından tarih boyunca izlenen dış siyasetin merkezini teşkil ettiği için meseleyi sadece Yahudilikte yer alan bir dinî kabul olarak görmek imkânsız hale gelmektedir.

İDE HABERLER

Denada Dosti, Sayed Sulaiman Nabil, Nihal Akay,
İDE | Araştırmacılar

1. İDE Akademi Yüksek İhtisas 2023-2024 Bahar Dönemi Açılış Konferansı

İDE Akademi Yüksek İhtisas Programı 2023-2024 bahar dönemi açılışı, Dr. Heba Raouf Ezzat tarafından verilen "Makasıdu'l-Umran" başlıklı konferans ile gerçekleştirildi. Konferans, Enstitümüz akademik kurul üyesi Dr. Hatice Görmez'in açılış konuşmasıyla başladı. "umran" kavramının günümüzdeki önemine değinen Görmez; Gazze olmadan, "umran" fikrinin günümüzde bir karşılık bulabilmesinin mümkün olmadığını söyledi. Konuşmasını tekvini ve tenzili ayetleri bir bütün olarak ele almanın Müslümanlığın gereği olduğunu ifade ederek tamamlayan Görmez; umranın tekvini ayetlerin gerçekleştirilmesi anlamına geldiğini ve bunun Kur'ani ayetlerde nasıl temellendirildiğine dikkat çekti.

Doç. Dr. Oğuzhan Tan'ın Türkçe tercüme yaptığı konferansta Dr. Heba Raouf Ezzat, makasıdu'l-umranı şu konular çerçevesinde ele aldı:

- Umran, insanın yaratılış gayesine uygun bir hayat sürerek insanîyetini ve mahlukîyetini gerçekleştirilmesiyle ve mesulîyetlerini bilerek adaleti tesis etmesiyle mümkün olur.
- Umran, birlikte yaşama ve bir arada bulunmayı sağlar. Nitekim Umran, sadece imardan ibaret değildir; aksine birlikte yaşamayı mümkün kılan ve anlam kazandıran, imar edilenleri ihya eden değerler manzumesidir.
- Umran, müminlerin bir bütün olmasını ve en alt seviyeden en üst seviyeye kadar herkesin bu bütünün bir parçası olmasını gerektirir. Müminleri tek bir bedene benzeten hadis bu manayı tekit eder.
- Umran, medenîyetin sadece fiziksel yönünü değil aynı zamanda bir Müslüman'ın çevresindeki tüm varlığa karşı mesulîyetlerini ahlaki kurallar perspektifinden ifa etmesini şart koşar.

2. Rahmetle...

"Bu toprakları daha çok sevdirmeliyiz"

Nasihatimdir, vasiyetimdir.

"Güneş her gün daha mütekâmil bir dünyaya doğmaz. Tarih ezelden ebede dümdüz uzanan doğrusal bir hat değil, devirli bir oluşumdur. Gün olur, en gerideki en öndekinden ileride olur. Aristarkus, Kopernik'e 'zıpçıktı astrolog' diyen devrimci Martin Luther'den daha ileridir. Ahmet Yesevi, Kadızade Mehmet'in çok ötesinde. Siz istihkâmlarınızı güçlendirin, zor zamanları fırsata çevirin. Benim yaşıma geldiğinizde, benim hiç olamadığım kadar hakîm, fehîm, müstakîm, emîn, mekîn ve metîn olun. Aziz ülkemize gelince, ille de bir şeye benzetecekseniz, her budağından sürgün atan salkım saçak bir böğürtlen çalısına benzeteceksiniz Türkiye'yi. Bir sürgünü çiçeğe dururken, diğerinin kurumakta, ötekinin meyve vermekte olduğunu görün. Tek bir sürgüne takılıp kalmayın, bütüne bakmayı adet edinin. Unutmayın ki düz akılla anlaşılmaz, pergele, cetvele gelmez, kendisine has bir kimliği vardır, Türkiye'nin. Batmaz. Batarsa, okyanuslar taşar. Mademki son temsilcilerimiz Gezegen'in iyiliği için yaşatılması elzem bir medenîyetin, bizi durduracak tek 'gerçek', soğuyan Güneş'in dünyamızı yarı yolda bırakması ihtimali olmalı."

Alev Alatlı 1942 – 2024

Türkiye'de edebiyat, uzun yıllar sosyal bilimlerin gölgesinde kalmış, Batıdaki önemi ve etkisi kadar değer görmemiştir. Ancak, edebiyatın aslında felsefe ve sosyal bilimler için derinlemesine bir kaynak olduğu unutulmuş gibidir. Bu bakımdan, romancı kimliğiyle tanınan Alev Alatlı, Türkiye'deki sosyal bilimcilerin çoğundan farklı olarak, toplumsal meselelerde edebiyatın sunduğu zenginlikten önemli ölçüde faydalanmıştır.

Alatlı, Aristoteles mantığının sadece düz bir çizgi olarak kabul edildiği bir ortamda, "saçaklı mantık"ın değerine vurgu yaparak, bütüncül bir düşünce biçimini öne çıkarmış, pozitivist düşünceye meydan okumuş gerçekçi bir romancıdır. Doğu-Batı ayrımı konusundaki düşüncelerini, coğrafyadan bağımsız olarak, evreni algılama biçimindeki biyofilik ve nekrofilik yönelimlerin üzerine inşa etmiştir.

Alatlı'ya göre, Türk toplumu, Doğu ve Batı arasında bir denge noktasında durmakta, kapitalist sistemin dayatmalarıyla görece bir ahlaki çöküş yaşamakta, değerler dünyasında büyük çatışmalarla karşı karşıya kalmakta ve kimlik bunalımı yaşamaktadır. İşte tam da bu noktada Türk insanının derin kültürel bağlarındaki özgürlük ruhuna vurgu yaparak, onun dünyanın tahakküm altındaki yağma düzenine eleştirel bakışını sergilemiştir. Alatlı, Türk toplumunun önemini ve değerini fark etmiş ve onun özüne ulaşması için ömrünü "bu toprakları daha çok sevdirmeye" gayesine adanmıştır.

Eserleri ve söylemleri ile Batı ile olan kadim hesabımızı gören Alatlı; kendi milletini küçümsemeyen, halkının meselelerine kulak veren ve bu meselelere hakiki çözümler getirebilen gerçek bir münevver olarak yaşam sürmüştür.

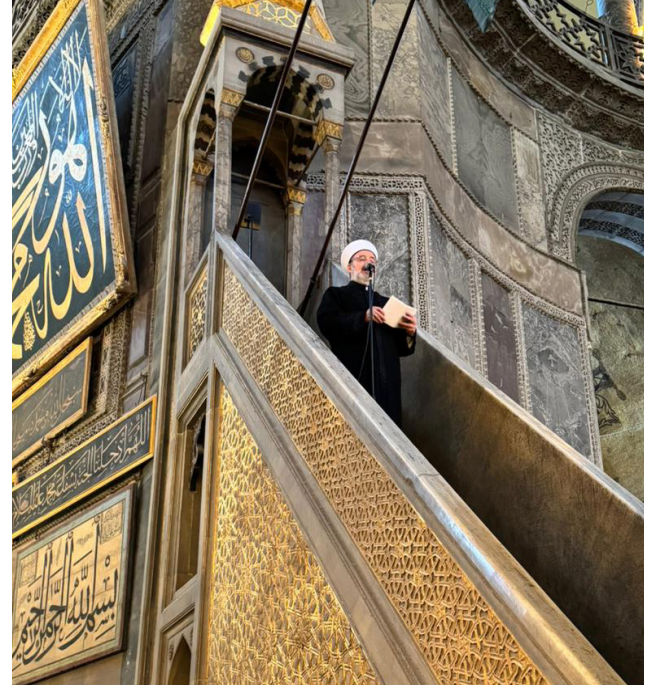
2 Şubat 2024 tarihinde kaybettiğimiz kıymetli hocamız Alev Alatlı, kalemi, fikirleri ve münevver duruşuyla sadece döneminin değil gelecek nesillerin de düşünce dünyasına ışık tutacak bir miras bıraktı. O, bizlere sadece bir yazar, düşünür ya da entelektüel olarak değil, aynı zamanda yaşamı köklerimizden aldığımız ilham ile anlamlandırmak için bir rehber olarak da yol gösterdi. Onun ayrılığıyla birlikte, sadece bir yazarı değil, bir dostu, bir öğretmeni ve bir rehberi kaybettik.

3. İnsanlığa ve İslam Alemine Ayasofya Minberinden Çağrı (Gazze Hutbesi)

Prof. Dr. Mehmet Görmez 16 Şubat 2024 tarihinde doğu ve batının birleştiği şehir İstanbul'da, Ayasofya Camii minberinden insanlığa insanîyet çağrısında bulundu.

İnsanlığın ve özellikle Müslümanların, 150 günü aşkındır işgalci güçlerin zulüm ve katliamına maruz kalan Filistin halkına yönelik sessiz tutumunu Kuran'da sözü geçen "mâ lekum" kavramı üzerinden tenkit eden Görmez, Gazze'den semaya ulaşan nidalara diri bir vicdana sahip ve aklı-kalbi selim olan bir insanın kayıtsız kalamayacağını ifade etti.

Görmez, bu katliam ve şiddetin sadece Filistinli çocuklara, annelere, yetişkinlere yahut sadece belirli bir dinin mensuplarına değil; bütün insanlığa, insanlık fitratına, tüm dini-ahlaki-insani değerlere açılan bir savaş olduğunu vurgulayarak böyle topyekûn bir katliama karşı olmak için Müslüman olmanın ya da belli bir dine inanmanın şart olmadığını,

yalnızca insan olmanın yeterli olduğunu ifade etti. Ardından şu hususa dikkat çekti: Gazze'den semaya yükselen çocukların ve annelerin nidası, insanlığın izzet, şeref ve insanîyet imtihanıdır. Bugün izzet sahibi olmak isteyen herkes, şerefyab olmak isteyen her insan Gazze'de can çekişen insanlığın sesine kulak vermeli ve bu erdemli cemiyetin yardımına koşmalıdır.

Görmez son olarak şuhedâe linnas olan Müslüman ümmetin mesuliyetinin zulme şahit olmak değil, hak ve adaleti ikame etmek ve hakka şahitlik etmek olduğunu dile getirerek pasif birer seyirci olmak yerine hak ve adaleti ikame eden hayru ümmetin vasfını kazanması için gözlerine basiret vasfını, kulaklarına sem' vasfını, kalplerine tefekkuh, ellerine amel'i tekrardan kazandırmasının elzemliğini dile getirdi.

4. Dr. Huzeyfe Akkaş | Konferans

İslâm Düşünce Enstitüsü Uluslararası Mütefekkir Programı kapsamında devam eden "Mütefekkirin İnşası" konferans serisinin üçüncü konuşmacısı Dr. Huzeyfe Akkaş oldu.

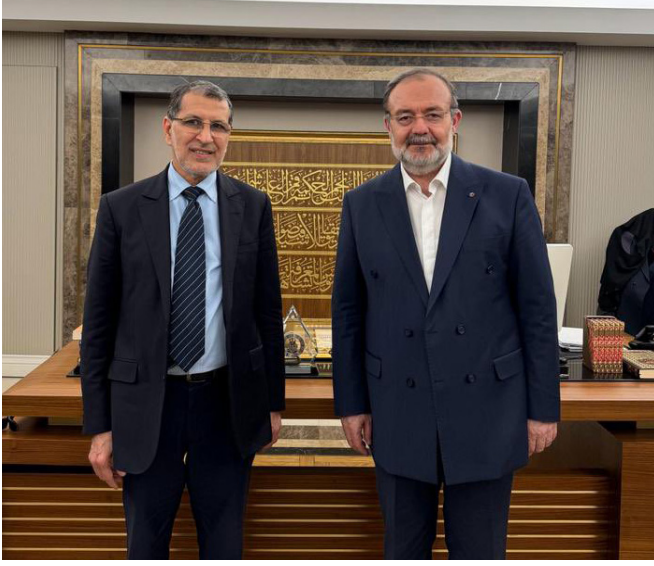
15 Ocak 2024 Pazartesi günü Dr. Huzeyfe Akkaş "İslam Kültürünün İnşası, Dağınık Birikimden Metodolojik Etkenliğe" başlıklı bir konferans verdi. Temel İslam Bilimleri alanında çalışmalarını devam ettiren araştırmacı-gazeteci Dr. Akkaş, İslam düşüncesinin tecdidî, medeniyet ve şeriat gibi konulardaki yazılarıyla tanınmaktadır.

Enstitümüzde verdiği konferansta günümüzde farklı ihtiyaçları ve sorunları olan yeni bir gerçekliğin ve yenilenme/reform gerekliliğinin ortaya çıktığını ve bunu da şeriatı tahrif etmeden yapmanın gerekliliğini ifade eden Dr. Huzeyfe Akkaş, bu bağlamda mütefekkirin kendini yetiştirmesinin önemine de değindi.

5. Fas Krallığı Eski Başbakanından İDE'ye Ziyaret

Fas Krallığı eski başbakanı Sadeddin el-Osmânî, İslâm Düşünce Enstitüsünü ziyaret etti.

16 Ocak 2024 tarihinde İslâm Düşünce Enstitüsü Uluslararası Mütefakkir Programı bursiyerleri ve araştırmacılarıyla bir araya gelen el-Osmânî, usûl ve makasîdın günümüzdeki önemine dair kısa bir konuşma gerçekleştirdi. Fıkıh Usulü alanındaki yetkinliğiyle de bilinen Başbakan ziyareti esnasında Enstitümüz çalışma alanları hakkında bilgi aldı.

6. Gençlik Sorunları Konferansı

İslâm Düşünce Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmaz ve İDE Uluslararası Birimi Yöneticisi Yousef AlQurashi İstanbul'daki Gençlik Sorunları Konferansına katıldı.

2-3 Şubat 2024 tarihleri arasında gerçekleşen konferansta Prof. Dr. Görmaz, Müslüman gençliğin karşılaştığı zorluklara değindi. Konferansta İslâm Düşünce Enstitüsünün çalışma alanlarını, projelerini ve uluslararası alandaki rolünü anlatan Dr.Yousef AlQurashi, İDE'nin genç araştırmacıların bilimsel çabalarını desteklemedeki rolünden bahsettiği bir sunum da yaptı.

7. İDE Uluslararası Mütefakkir Programı | Bursa Gezisi

İDE Uluslararası Mütefakkir Programı kapsamında düzenlenen kültürel faaliyetlerinin ilki Bursa'da gerçekleştirildi.

22-24 Aralık 2024 tarihleri arasında düzenlenen gezi programı İslâm Düşünce Enstitüsü Araştırmacıları ve Mütefakkir Programı bursiyerlerinin katılımıyla gerçekleştirildi. Bursa'da Ulu Camii, Emirsultan ve Yeşil Külliye, Tophane, Üftade Hazretleri Türbesi gibi tarihin ortak mirası ve medeniyetin sembolü olan mekanlar rehber eşliğinde gezilmiştir.

Gezi, Prof. Dr. Mustafa Kara ile yapılan söyleşiyi sonlandırılmıştır. Prof. Dr. Mustafa Kara günümüzde İslam dünyasının karşı karşıya kaldığı buhranlara dikket çekerek bu zor zamanların aydınlık geleceğin habercisi olduğunu belirtmiştir.

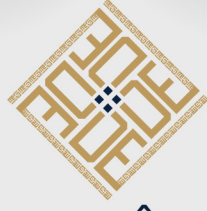

8. İDE Uluslararası Mütefakkir Programı | Kapadokya Gezisi

İDE Uluslararası Mütefakkir Programı kapsamında düzenlenen kültürel faaliyetlerin ikincisi Nevşehir Kapadokya'da gerçekleştirildi.

9-11 Şubat 2024 tarihleri arasında Nevşehir'e düzenlenen gezide İDE Araştırmacıları ve Mütefakkir Programı bursiyerleri çeşitli ilmi, kültürel etkinliklere katıldı. Gezi kapsamında yeraltı mağaraları, Göreme Açık Hava Müzesi, Avanos, Üç Güzeller ve Yeraltı Seramik Müzesi gibi Kapadokya'nın turistik mekanlarının yanı sıra rahmetli Alev Atlı'nın bozkırın ortasında medeniyetlerin beşiğinin nişanesi olarak kurduğu Kapadokya Üniversitesine ziyarette bulunuldu ve taziye dilekleri iletildi.

Kapadokya Üniversitesi Ürgüp Yerleşkesini gezen İDE Uluslararası Mütefakkir Programı bursiyerleri ve İDE Araştırmacıları üniversite dekanı ve akademik kadrosuyla tanışma imkânı buldu. Mütefakkir Programı kapsamında Kapadokya Üniversitesi ile yapılabilecek ilmi ve kültürel etkinlikler üzerinde fikir alışverişinde bulunuldu.

İ S L Â M
DUŞUNCE
ENSTİTUSU
INSTITUTE OF ISLAMIC THOUGHT
معهد التفكير الإسلامي

ANKARA İmsakiye 2024

Hicri Tarih	Miladi Tarih	İmsak	Güneş	Öğle	İkindi	Akşam	Yatsı
1 Ramazan 1445	11 Mart 2024 Pazartesi	05:36	06:59	13:04	16:21	18:58	20:16
2 Ramazan 1445	12 Mart 2024 Salı	05:35	06:58	13:03	16:21	18:59	20:17
3 Ramazan 1445	13 Mart 2024 Çarşamba	05:33	06:56	13:03	16:22	19:00	20:18
4 Ramazan 1445	14 Mart 2024 Perşembe	05:31	06:55	13:03	16:23	19:01	20:19
5 Ramazan 1445	15 Mart 2024 Cuma	05:30	06:53	13:03	16:23	19:02	20:20
6 Ramazan 1445	16 Mart 2024 Cumartesi	05:28	06:51	13:02	16:24	19:03	20:21
7 Ramazan 1445	17 Mart 2024 Pazar	05:26	06:50	13:02	16:24	19:04	20:22
8 Ramazan 1445	18 Mart 2024 Pazartesi	05:25	06:48	13:02	16:25	19:05	20:23
9 Ramazan 1445	19 Mart 2024 Salı	05:23	06:47	13:01	16:25	19:06	20:24
10 Ramazan 1445	20 Mart 2024 Çarşamba	05:21	06:45	13:01	16:26	19:07	20:26
11 Ramazan 1445	21 Mart 2024 Perşembe	05:19	06:43	13:01	16:26	19:08	20:27
12 Ramazan 1445	22 Mart 2024 Cuma	05:18	06:42	13:00	16:27	19:09	20:28
13 Ramazan 1445	23 Mart 2024 Cumartesi	05:16	06:40	13:00	16:27	19:10	20:29
14 Ramazan 1445	24 Mart 2024 Pazar	05:14	06:38	13:00	16:28	19:11	20:30
15 Ramazan 1445	25 Mart 2024 Pazartesi	05:12	06:37	13:00	16:28	19:12	20:31
16 Ramazan 1445	26 Mart 2024 Salı	05:11	06:35	12:59	16:29	19:13	20:32
17 Ramazan 1445	27 Mart 2024 Çarşamba	05:09	06:34	12:59	16:29	19:14	20:34
18 Ramazan 1445	28 Mart 2024 Perşembe	05:07	06:32	12:59	16:29	19:15	20:35
19 Ramazan 1445	29 Mart 2024 Cuma	05:05	06:30	12:58	16:30	19:16	20:36
20 Ramazan 1445	30 Mart 2024 Cumartesi	05:03	06:29	12:58	16:30	19:17	20:37
21 Ramazan 1445	31 Mart 2024 Pazar	05:02	06:27	12:58	16:31	19:18	20:38
22 Ramazan 1445	01 Nisan 2024 Pazartesi	05:00	06:25	12:57	16:31	19:20	20:40
23 Ramazan 1445	02 Nisan 2024 Salı	04:58	06:24	12:57	16:31	19:21	20:41
24 Ramazan 1445	03 Nisan 2024 Çarşamba	04:56	06:22	12:57	16:32	19:22	20:42
25 Ramazan 1445	04 Nisan 2024 Perşembe	04:54	06:21	12:57	16:32	19:23	20:43
26 Ramazan 1445	05 Nisan 2024 Cuma	04:52	06:19	12:56	16:32	19:24	20:45
27 Ramazan 1445	06 Nisan 2024 Cumartesi	04:51	06:18	12:56	16:33	19:25	20:46
28 Ramazan 1445	07 Nisan 2024 Pazar	04:49	06:16	12:56	16:33	19:26	20:47
29 Ramazan 1445	08 Nisan 2024 Pazartesi	04:47	06:14	12:55	16:34	19:27	20:48
30 Ramazan 1445	09 Nisan 2024 Salı	04:45	06:13	12:55	16:34	19:28	20:50

IDE

İslâm Düşünce Enstitüsü Uluslararası

Düşünce Dünyasına Bir Köprü

Mart | 2024

İDEA'nın bu sayfası Filistin'deki zulüm sonlanıncaya kadar unutmamak ve unutturmamak adına her sayıda kan kırmızısı basılmaya devam edilecektir.

İ S L Â M
DÜŞÜNCE
ENSTİTÜSÜ
INSTITUTE OF ISLAMIC THOUGHT
معهد التفكير الإسلامي

IDE

İslâm Düşünce Enstitüsü Uluslararası

Düşünce Dünyasına Bir Köprü

Mart | 2024